

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Міжнародних економічних відносин»

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої
освіти
на тему:
«Напрями розвитку інфраструктурного забезпечення
зовнішньо-торгівельної діяльності України»

Виконав здобувач вищої освіти
3 курсу, групи МЕВ-21ск3
ОПП «Міжнародні економічні
відносини»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»
_____ Лисенко І.В.
« ____ » _____ 2024 р.

Керівник роботи
к.е.н., доцент
_____ Тетяна РЕШИТЬКО
« ____ » _____ 2024 р.

Рецензент _____

АНОТАЦІЯ

Напрями розвитку інфраструктурного забезпечення зовнішньоторговельної діяльності України. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня “бакалавр” за освітньо-професійною програмою “Міжнародні економічні відносини” зі спеціальності “Міжнародні економічні відносини”. – Центральноукраїнський національний технічний університет. Кропивницький. 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджуються інфраструктурні аспекти розвитку зовнішньоторговельної діяльності підприємств України, обґрунтовуються стратегічні напрями їх розвитку в умовах лібералізації зовнішньоторговельного режиму. Адаптовано елементи зарубіжного досвіду вдосконалення інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств у розвинутих країнах заходу. Виявлено особливості, тенденції та проблеми розвитку зовнішньо-торговельних відносин підприємств України. Проаналізовано з використанням економетричних методів регіональні особливості розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури. Окреслено перспективи розвитку інфраструктурного забезпечення діяльності вітчизняних підприємств у зовнішньоекономічній сфері в умовах членства нашої країни в СОТ, поглиблення міжнародної інтеграції і повноправного членства у Всеосяжній зоні вільної торгівлі Євросоюзу.

Ключові слова: інституції, зовнішньоторговельна діяльність, інфраструктурне забезпечення, конкурентоспроможність, СОТ, Зона вільної торгівлі.

ANNOTATION

Development Directions of Infrastructural Support of Foreign Trade Activities in Ukraine. – Manuscript.

Qualification Work for Obtaining a Higher Education Degree "Master" in the Educational-Professional Program "International Economic Relations" in the Specialty "International Economic Relations". – Central Ukrainian National Technical University. Kropyvnytskyi. 2024.

In the bachelor's thesis investigates aspects of infrastructure development of foreign trade of Ukraine, justified the strategic directions of their development in a liberalized foreign trade regime. Adapted elements of international experience to improve the infrastructure of foreign trade activities of enterprises in developed Western countries. The features, trends and problems of foreign relations in Ukraine. Regional features of the development of foreign trade infrastructure were analyzed using econometric methods. The prospects for the development of infrastructural support for the activities of domestic enterprises in the foreign economic sphere in the conditions of our country's membership in the WTO, deepening of international integration and full membership in the Comprehensive Free Trade Area of the European Union are outlined.

Keywords: institutions, foreign trade, infrastructure providing, competitiveness, WTO, Free Trade Zone.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	10
1.1. Місце інфраструктури у системі розвитку зовнішньоторговельної діяльності вітчизняних підприємств.....	10
1.2. Інституційні передумови формування зовнішньоторговельної інфраструктури України	17
1.3. Місце інформаційно-консалтингових послуг у системі інфраструктурного забезпечення зовнішньої торгівлі.....	23
Висновки до розділу.....	29
II. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ.....	31
2.1. Загальні тенденції та аналіз розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури України.....	31
2.2. Оцінювання ефективності розвитку консалтингової інфраструктури обслуговування зовнішньої торгівлі.	40
2.3. Значення фінансової інфраструктури у розвитку зовнішньої торгівлі України.....	45
Висновки до розділу.....	51
III. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ.....	53
3.1. Стратегічні засади та пріоритети розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури в умовах поглиблення міжнародної інтеграції України.....	53
3.2. Обґрунтування рекомендацій щодо розвитку консалтингової інфраструктури зовнішньої торгівлі України.....	59
Висновки до розділу.....	64
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах воєнного часу стан інфраструктурних умов формування ринкових механізмів вказує на розбалансованість механізмів розвитку та інституцій регулювання зовнішньої торгівлі. Проблемами у даній сфері є: повільна адаптація елементів зовнішньоторгівельної інфраструктури та ринкових інституцій до умов кризової нестабільності в економіці; незадовільна модифікація застарілих і формування нових ринкових інститутів; неузгодженість систем регулювання внутрішнього ринку із традиційними зовнішньоекономічними зв'язками; відсутність системного бачення концептуальних аспектів інфраструктурного забезпечення розвитку й регулювання зовнішньої торгівлі у контексті повномасштабної війни; повільна адаптація вітчизняного експортоорієнтованого сектора до діяльності в умовах активізації євроінтеграції. Тому розвиток вітчизняної зовнішньоторговельної інфраструктури доцільно розглядати як фундаментальну проблему, вирішення якої буде сприяти ефективному функціонуванню національного ринку та активізації зовнішньо-економічної діяльності (ЗЕД) вітчизняних підприємств.

Концепції та моделі розвитку ринкової й зовнішньоторговельної інфраструктури знайшли своє відображення у фундаментальних працях засновників інституційної теорії, серед яких доцільно виокремити Белла Д., Б'юкенена Дж., Веблена Т., Вільямсона О., Гамільтона В., Гелбрейта Дж. К., Кларка Дж., Коммонса Дж., Коуза Р., Мітчелла У., Норта Д., Ойкена В., Олсона М. Серед українських вчених цю проблематику досліджували Башнянин Г.І., Бондар І., Вольчик В., Геєць В., Гриценко А., Капелюшніков Р., Кірдіна С., Мікула Н., Полякова Ю., Радаєв В., Семів С., Туган-Барановський М., Флейчук М., Чухно А., Шевчук В., Якубенко В., Яремко Л., Яхно Т. та ін. Проте, залишається чимало недосліджених проблем теоретико-методологічного змісту, які слід вирішувати через розбудову

інфраструктурної теорії, у тому числі стосовно ролі інфраструктури у процесах активізації ЗЕД України.

Окремі аспекти регулювання та розвитку інфраструктурного й інституційного забезпечення ЗЕД висвітлені у дослідження вітчизняних науковців Андрійчука В., Апопія В., Бойка В., Гладія М., Дем'яненка М., Йохна М., Калетніка Г., Кваші С., Кириленка І., Коваленка Ю., Коденської М., Корецького М., Кропивка М., Латиніна М., Лопатинського Ю., Мазура А., Макаренка П., Маліка М., Миценка І., Мороз О., Осташко Т., Пасхавера Б., Саблука П., Ситника В., Федорова М., Шпикуляка О., Шпичака О. та ін.

Однак, незважаючи на значні теоретичні та методологічні розробки та значний обсяг досліджень у цій галузі, питання інфраструктурної підтримки зовнішньоторговельної діяльності потребує більш повного пояснення з теоретичної, методологічної та організаційної точок зору. Актуально вивчити вплив розвитку інфраструктури на динаміку і структуру розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств різних галузей економіки. Відсутність розробки теоретичних і методологічних підходів до створення ефективних і адекватних рішень проблем зовнішньоекономічної діяльності, розвитку інфраструктурних об'єктів свідчить про необхідність об'єктивних досліджень в цій області. Контекст роботи в цьому напрямку вимагає намітити необхідність розробки концептуальних положень для розвитку зовнішньоторговельної зони нашої країни, її комплексної характеристики і розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування механізмів та практичних засад формування і функціонування інфраструктурної системи розвитку й регулювання зовнішньоторговельної діяльності України. Мета роботи зумовила постановку і необхідність вирішення відповідних **завдань**:

- з'ясувати місце інфраструктури в системі забезпечення ЗЕД вітчизняних підприємств;

- дослідити інституційні передумови розвитку зовнішньоекономічної інфраструктури України;
- здійснити комплексну оцінку розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури України;
- здійснити оцінку рівня ефективності діяльності ТПП як важливого елемента зовнішньоторгівельної інфраструктури України;
- проаналізувати вплив вступу до СОТ та приєднання до ВЗВТ на розвиток інфраструктури вітчизняної зовнішньої торгівлі;
- обґрунтувати пропозиції стосовно розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури України;
- визначити пріоритети розвитку інституціонального забезпечення ЗЕД вітчизняних підприємств.

Об'єктом дослідження є інфраструктурна система регулювання зовнішньоторговельних відносин України, інституції та інститути ринкового механізму господарювання вітчизняних експортерів та імпортерів.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти формування й функціонування інфраструктурної системи розвитку і регулювання зовнішньоторговельної діяльності України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічними основами дослідження є інструментарій міждисциплінарного синтезу – концепції, методологічні підходи й гіпотези класичної науки. Застосовані фундаментальні положення інституційної, неокласичної та еволюційної теорій, методичні постулати економічної науки з проблематики дослідження ринку, механізмів функціонування й регулювання інфраструктури ЗЕД.

У вирішенні завдань даного дослідження визначальне місце відведено загальнонауковим методам наукового пошуку, а саме: історико-логічному й діалектичному. Для узагальнення наукової думки та систематизації теоретико-методичних підходів щодо обґрунтування ролі інфраструктури і механізмів у розвитку ЗЕД використано монографічний метод; абстрактно-

логічний метод використано для визначення характерних особливостей розвитку зовнішньоторгівельних відносин вітчизняних підприємств, інституційної системи їх розвитку й регулювання. Застосовувалися різноманітні методи статистичної оцінки емпіричних параметрів розвитку зовнішньоторгівельної інфраструктури, групування – для визначення основних кластерів розвитку інфраструктури вітчизняної зовнішньої торгівлі, графічний – для наочної демонстрації показників оцінювання параметрів розвитку інфраструктури зовнішньоторгівельної діяльності.

Інформаційною базою дослідження виступили результати наукового пошуку у процесі вирішення проблем, законодавчо-нормативні акти України, що регулюють інфраструктурну систему всебічного розвитку зовнішньої торгівлі, матеріали державних статистичних інституцій і публікації у періодичних виданнях, офіційна інформація державних органів управління, наукові статті і монографічні дослідження вчених, тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що рекомендації і теоретико-методологічні положення кваліфікаційного дослідження слугують обґрунтуванням пріоритетних напрямів функціонування економіки України у частині визначення структури зовнішньоторгівельної інфраструктури і механізмів її регулювання, узгодження взаємозв'язків між інституціями та інфраструктурою розвитку ЗЕД. Концептуальні засади кваліфікаційної роботи можуть бути взяті за основу при впровадженні та опрацюванні концепції регулювання зовнішньоторгівельної інфраструктури на базі аналізу інституційної системи.

Обсяг і структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, 2 додатків на 3 сторінках, списку використаних джерел (99 найменувань) на 10 с., містить 13 таблиць і 11 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 68 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬО- ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Місце інфраструктури у системі розвитку зовнішньоторговельної діяльності вітчизняних підприємств

Розвиток ринкових інститутів і організацій, спрямованих на сприяння демократизації відносин, прозорості угод, передбачуваності дій господарюючих суб'єктів на всіх рівнях ієрархії зовнішньоекономічних структур економічної системи України, незважаючи на існуючі проблеми і військовий час, знаходиться в стадії становлення постіндустріальної економіки. Основна проблема, що перешкоджає встановленню ефективних зовнішньоторговельних відносин, – це некомпетентність інституційної системи, і аналогічна ситуація може спостерігатися при формуванні інфраструктурних послуг для зовнішньоекономічної діяльності. Зовнішньоекономічні інститути зазвичай орієнтовані на ринок, і було виявлено, що конкуренція сприяє розвитку ринків, довіри, формуванню ефективного соціального капіталу і мотивації. Проблема полягає в тому, що корпоративні відносини повинні бути ринковими, оскільки в усьому домінують ринки та конкуренція. Формально вони вже стали такими, але насправді експортно-орієнтовані галузі повільно адаптуються до конкурентних відносин. Існують інституційні проблеми, пов'язані з регулюванням і розвитком зовнішньої торгівлі, ціноутворенням та інфраструктурою.

У Посланні Президента України Верховній Раді у 2022 році [2, с. 2] зазначається, що ключовим завданням реформування внутрішньої та зовнішньої торгівлі сьогодні є створення ефективно функціонуючого інфраструктурного середовища, здатного забезпечити стійке економічне зростання. Башнянин Г. І. [7, с. 172-173] підкреслює важливу роль інституцій як елемента розвитку інфраструктури зовнішньоекономічної

діяльності, використання інституційних рішень зміцнює організаційну інфраструктуру ринкової економіки. Коваленко Ю. [101, с. 173] наголошує на необхідності розвитку інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності як важливого аспекту зовнішньоекономічної політики держави.

На думку Саблука Р.Т. [137], ринкова інфраструктура – це система підприємств, організацій, установ промислового і непромислового секторів, призначена для обслуговування виробників, що створює умови для своєчасного і постійного збільшення обсягів пропозиції продукції на ринку. Оптова торгівля представлена підприємствами та організаціями, які виконують функції транспортування, зберігання, зв'язку, стандартизації, сертифікації, моніторингу цін та інформаційних послуг. Наведене вище визначення слідує інституційному підходу. Бородін А. [13, с. 95] підкреслює важливість вдосконалення регуляторної політики для розвитку внутрішнього експорту. Така оцінка важливості інституційної методології в розвитку інфраструктури зовнішньої торгівлі цілком прийнятна і навіть необхідна. Інфраструктура – це значна частина ринку, яка є посередником між виробниками і споживачами і регулює процеси постійного обороту. Ми вважаємо, що інфраструктура – це динамічне середовище, в якому здійснюється процес обміну товарами (як реальними, так і віртуальними похідними цінними паперами).

Інституційна структура зовнішньоторговельної інфраструктури полягає у встановленні торгових правил, норм і звичаїв відповідно до функціональних альянсів кожної установи. Це означає, що існування і функціонування інфраструктури вимагає поширення серед учасників процесу товарообміну інститутів (правил, норм), які є обов'язковими і забезпечують управління зовнішньоекономічною діяльністю. Те, що становить ефективну систему інституційної підтримки та інституційного регулювання зовнішньої торгівлі, – це органічно побудована інфраструктура та системно структурований процес. Доцільно розглянути найбільш поширені функції

зовнішньоторговельної інфраструктури відповідно до її призначення. Суть її в тому, що певні інститути-організації (ТПП, біржі, торгові компанії і т.д.) не можуть бути створені без створення відповідних умов в економіці.

Розглядаючи проблеми формування й інституційного забезпечення інфраструктури зовнішньоторгівельної діяльності, слід визначитися із розумінням суті категорії "інфраструктура" (рис. 1.1).

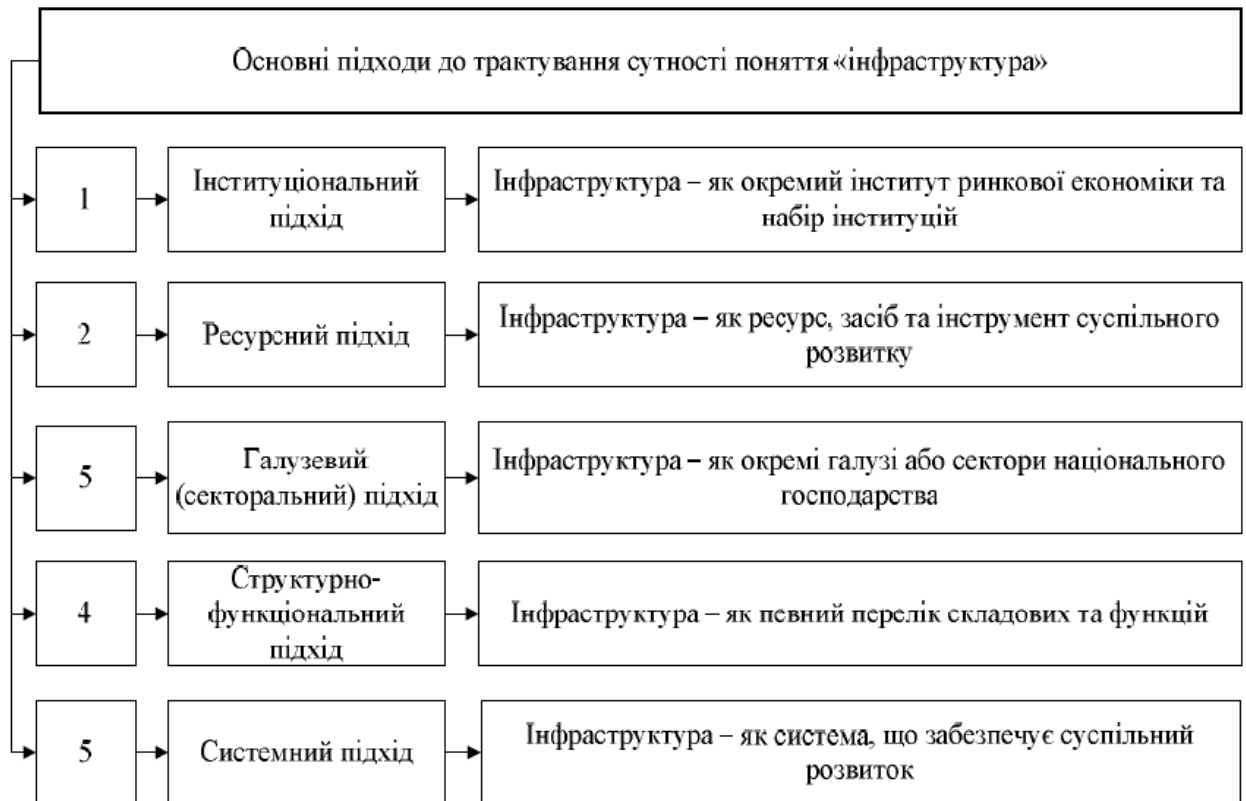

Рис. 1.1. Підходи до визначення поняття "інфраструктура"

За: [6, с. 5-6; 95; 96]

Формування інституційних умов для функціонування зовнішньоторговельної діяльності проявляється у багатьох аспектах, включаючи створення інфраструктури. В даному випадку мова йде про систему інститутів – інститутів (установ і організацій) зовнішньоторговельної інфраструктури, а також самих інфраструктурних інститутів – норм і правил, що містяться в нормативних правових актах, що визначають політику розвитку бірж, оптових ринків, торгових компаній, торгових палат. Виробники є сполучною ланкою зв'язків між прямими

експортерами або імпортерами і покупцями на шляху просування своєї продукції. Отже, ефективність останніх залежить від того, наскільки добре інфраструктура відповідає потребам ринку.

Конструктивна взаємодія ринкових інститутів неможлива без сполучних ланок інститутів, підтверджених досвідом економічної життєвої практики. Інституційна підтримка відноситься до створення умов для функціонування елементів ринкової інфраструктури, створеної для надання допомоги в переміщенні товарів. В даний час це пріоритет, а не кількісний параметр інфраструктури, а ознака функціональності – обсяг продажів, рівень обслуговування, оскільки компоненти інфраструктури призначені для виконання дій з обслуговування обміну товарами.

Ринкова інфраструктура як система установ відіграє визначальну роль у регулюванні потоку товарів, забезпеченні прозорості ціноутворення і, що найголовніше, у створенні каналів продажів, полегшуючи транспортування продукції від виробників до споживачів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Концепції визначення інфраструктури

Концепція	Ідея організації та існування інфраструктури
Накладних витрат	Створення комплексу економічних умов для функціонування товарного обігу і розвитку комерційної діяльності
Інституційна	Вибір інституціональних форм організації інфраструктури і формування механізму взаємодії ринкових інститутів
Маркетингова	Формування інфраструктури, яка обслуговує всю систему ринків, виходячи з пріоритетності інтересів споживача
Розподільна	Вибір ефективних каналів товароруку та обслуговуючої їх інфраструктури для різноманітних типів ринків
Логістична	Рационалізація транспортно-складських процесів, матеріальних, фінансових та інформаційних потоків у сфері обігу

За: узагальнено автором

Ринкова інфраструктура є однією з найважливіших ланок ринкових механізмів, що визначають ступінь організації. Традиційно це торгівля товарами, представлена установами, які виступають посередниками в обміні

з точки зору накопичення товарів і створюють інституційні умови для реалізації товарних продажів на ринку.

Інфраструктура зовнішньої торгівлі як складна економічна система характеризується через сукупність її складових елементів та аналіз взаємозв'язку між ними. Узагальнення різноманітних підходів до класифікації інфраструктури, які розглянуті у працях [78; 79; 94], дозволило сформувати класифікацію елементів ринкової інфраструктури ЗЕД (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Підходи до визначення поняття інфраструктури товарного ринку

Підхід	Ключова сутність	Автори	Визначення
Теоретико-економічний	Інфраструктура – це умови праці та матеріального виробництва	К. Маркс, П. Розенштейн-Родан, А. Сміт, Д. Рікардо, Й. Тинберген, З.В. Герасимчук, І.В. Бутирська	Комплекс умов, які забезпечують розвиток виробництва в основних галузях економіки та задоволення потреб населення
	Інфраструктура – це база для розвитку інших галузей	А.Є. Пробст, І.А. Ільїн	Фундамент для розвитку всіх інших галузей господарства, база, яка обслуговує і забезпечує їх функціонування та розвиток
	Інфраструктура – це транзакційні витрати	А. Гіршман, Р. Фрей	Суспільні накладні витрати для створення нормальних економічних умов функціонування ринку
Інституціональний	Інфраструктура – це суспільно-ринковий інститут	Н.А. Журавльова, А.А. Ткач	Сукупність особливих інституцій, що надають спеціалізовані послуги господарюючим суб'єктам
Структурно-функціональний	Інфраструктура – це комплекс галузей та сукупність видів діяльності	Г. Рей, П.Ю. Беленький, С.В. Мочерний, В.П. Федько, Н.Г. Федько,	Комплекс галузей народного господарства, які мають обслуговуючий характер
	Інфраструктура – це сукупність засобів	Є.Б. Алаєв, Л.М. Карпов, В.П. Красовський, І.М. Маєргойз, А.П. Голіков,	Система споруд та комунікацій, обслуговуючих економічний обіг народного господарства

За: [5; 78; 96]

Інфраструктура зовнішньої торгівлі як комплексна економічна система характеризується сукупністю її складових елементів та аналізом взаємозв'язків між ними. Узагальнення різноманітних підходів щодо

класифікації інфраструктури, що розглянуті у працях [78; 79; 94], дозволили сформувати класифікацію складових ринкової інфраструктури ЗЕД (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Класифікація ринкової інфраструктури
зовнішньоторговельної діяльності**

Критерії класифікації	Види зовнішньоекономічної інфраструктури
За рівнем функціонування	Інфраструктура підприємств, що самостійно здійснює ЗТД Недержавні спеціалізовані підприємства – посередники Інфраструктурні державні елементи Міжнародні елементи (суб'єкти) інфраструктури
За загальним призначенням	Фінансово-кредитна інфраструктура Організаційно-технічна інфраструктура Науково-дослідницька інфраструктура
За рівнем незалежності інституцій ЗТД	Незалежні від суб'єктів ЗТД інститути (діють від свого імені, за свій рахунок) Залежні від суб'єктів ЗТД інститути (діють від імені і за рахунок суб'єктів ЗТД)
За напрямом спеціалізації	Інфраструктура зовнішньої торгівлі Інфраструктура зовнішнього ринку робочої сили Інфраструктура зовнішнього ринку капіталу Інфраструктура валютно-фінансового ринку Інфраструктура міжнародного науково-технічного співробітництва

Складено за: [13; 60; 78; 79; 94]

Розвиток зовнішньоторговельної інфраструктури має здійснюватися в умовах одночасного розвитку 3 компонентів – маркетингового, фінансового, кредитного та інформаційного консультування, які залишаються незалежними і мають свій функціональний напрямок, постійно взаємодіючи і доповнюючи один одного. Цей підхід дуже конструктивний, особливо на зовнішньому ринку. Проблеми сучасних міжнародних ринків вимагають належної передової технічної та професійної підтримки для стимулювання експортних потоків, що ще більше підкреслює критичну функціональну важливість інфраструктури (рис. 1.2).

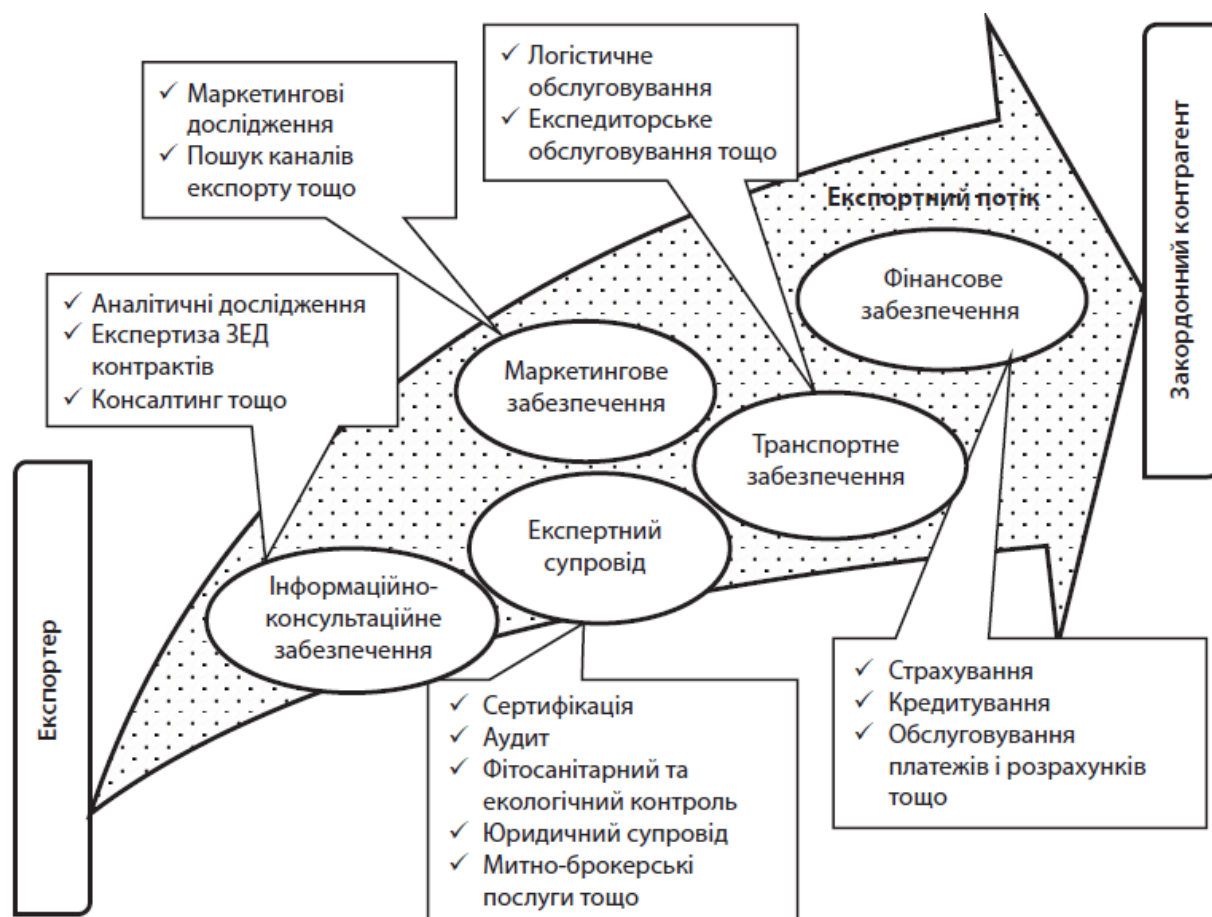

Рис. 1.2. Функціональні характеристики інфраструктури у контексті експортоорієнтованої діяльності

За: розроблено автором

Таким чином, інфраструктурна підтримка в процесі підготовки та реалізації експортних операцій може бути послідовною (попередній аудит, сертифікація та підготовка документації, подальше транспортування та узгодження) або постійною. Однак, незважаючи на ряд сервісних операцій, підтримка інфраструктури залишається постійною і систематичною протягом усього експортного періоду [98, с.99]. Для забезпечення ефективних послуг інфраструктури слід змінити існуючі стимули для постачальників за допомогою трьох інструментів: управління на базі комерційних принципів, конкуренції і участі зацікавлених сторін. У подальшому роль держави в інфраструктурі буде збережена, хоча й у зміненому вигляді.

1.2. Інституційні передумови формування зовнішньоторговельної інфраструктури України

Вплив різноманітних інституцій на функціонування зовнішньоторговельної інфраструктури можна простежити, вивчивши її функціональну структуру. Інтегрована система сектора зовнішньої торгівлі діє в рамках національної економіки і в області економічних і правових обмежень, що існують на світовому ринку. Зовнішньоторговельна діяльність в рамках національної економіки включає в себе визначення правових норм, положень, пріоритетів політичного та економічного розвитку, існуючої економічної системи, її норм, звичаїв і традицій, середнього рівня розвитку національної економіки, наявності та використання природних ресурсів і т.д. він обмежений своїми ефектами. Ринкове інституційне середовище включає міжнародні обмеження, такі як норми міжнародного права, міжнародні договори, рівень монополізації світового ринку, стан світової валюти та фінансової системи тощо. Наявність економічних і правових обмежень вимагає чіткої класифікації відносин між додатковими блоками, тобто інфраструктурою і зовнішньоторговельною діяльністю. Цей взаємозв'язок можна простежити, проаналізувавши функції і методи ринкової інфраструктури зовнішньої торгівлі (рис. 1.3). Наведена схема орієнтована на інфраструктуру в реалізації інтересів суб'єкта ЗЕД, але важливість елементів інфраструктури в підготовці, обслуговуванні та регулюванні рівня зовнішньоекономічної діяльності також є метою і показником розвитку інфраструктури. Великі інвестиції в критично важливі об'єкти інфраструктури можуть не забезпечити необхідної кількості та якості необхідних послуг. Вартість втрат, які призводять до нереалізованого економічного зростання і втрачених можливостей для розвитку зовнішніх секторів, занадто висока і неприйнятна. Тому необхідно приділяти особливу увагу якості створюваних елементів інфраструктури, аналізувати ефективність їх дій і застосовувати нові, більш досконалі, прогресивні

методи [133, с. 17].

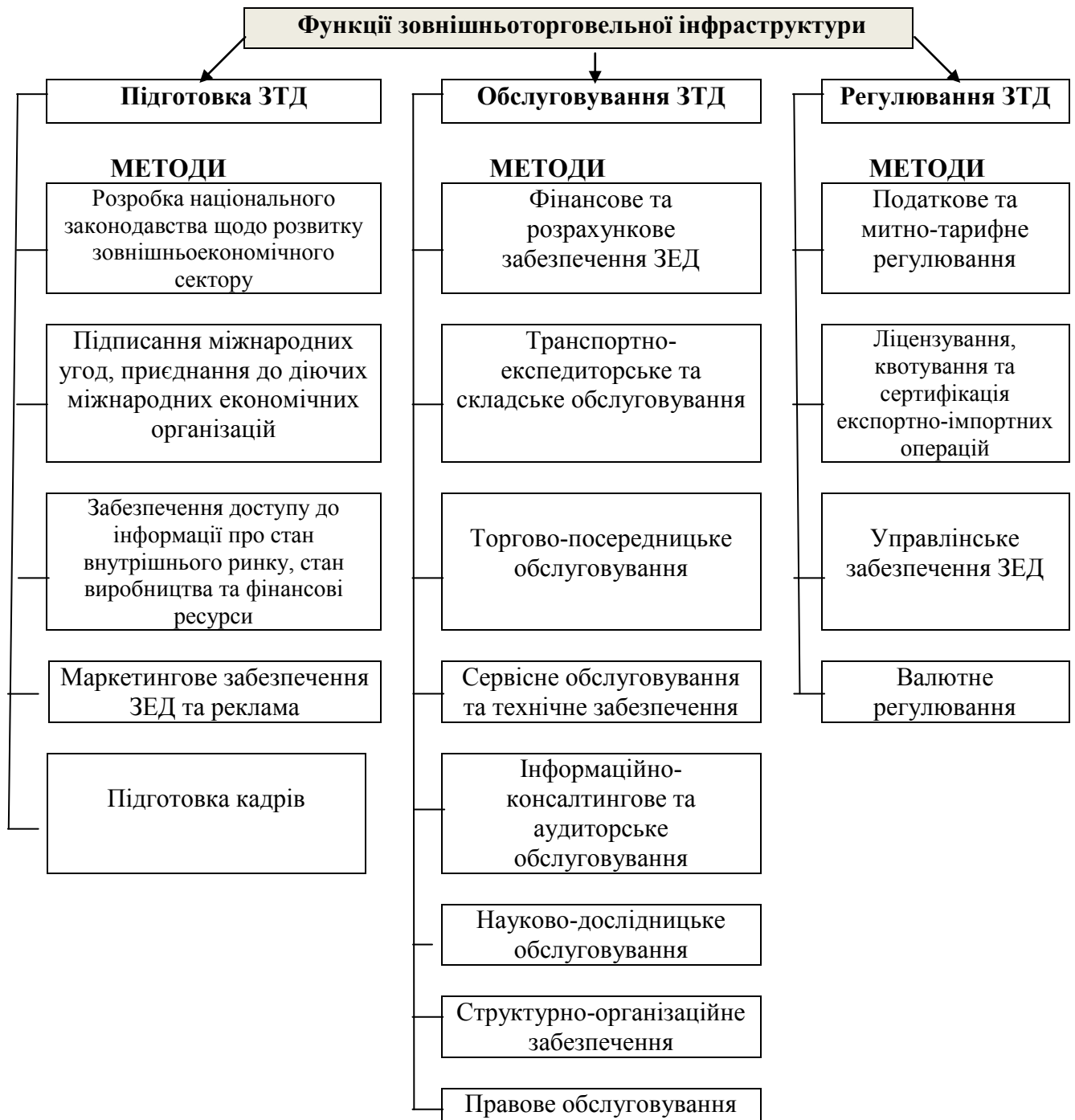

Рис. 1.3. Функції та методи інфраструктури зовнішньоторговельної діяльності

За: [78, с. 18]

Реалізація мети побудови інноваційних моделей розвитку в умовах відбудови України та створення передумов для євроінтеграції України

потребує значної активізації цілеспрямованої економічної політики держави в галузі покращення інституційної підтримки. Фактично, ми говоримо про "нову хвилю економічних реформ", яка повинна сформувати механізми та інструменти економічної політики, які дозволять нам реалізувати накопичений потенціал інституційних змін і направити технічні, фінансові, людські та організаційні ресурси, придбані в період економічного зростання, на вирішення цих завдань. Важливість цільової Національної стратегії підтверджується обраними Україною керівними принципами євроінтеграційного розвитку. Наприклад, щоб отримати членство в ЄС відповідно до копенгагенських стандартів, заявники повинні, зокрема, забезпечити стабільність державних та економічних інститутів [99, с.84].

Багато провідних вчених, представники українського агропромислового комплексу доходять висновку про те, що посилення інституційної підтримки необхідно в якості важливої передумови для розвитку МЕВ. Гальчинський А. С. [14, с. 184] у програмному документі "Стратегія економічного і соціального розвитку України" зазначає наступне: нагальним завданням розвитку ринку є створення інституційної підтримки реформування цієї сфери, створення сучасної ринкової інфраструктури у сфері зовнішньоторговельних послуг (торговельні компанії, розвиток валютних операцій тощо).

Антонюк Г.Я. та Флейчук М. І. [92] стверджують, що недосконалість нормативно-правової та інституційної бази для стимулювання виробництва різних видів продукції не сприяє підвищенню ефективності бізнесу, оскільки його впровадження часто супроводжується корупцією, затримками, що призводить до недоступності та неефективності існуючих компенсаційних продуктів, недостатньої підтримка експортерів і програми пільгового кредитування.

В даний час теорія національної економіки чітко визначає поняття "інститути" і "інституції" і, схоже, відкриває широкий спектр досліджень.

Інститути – це правила, а інституції – це організації, які структурують економічну взаємодію учасників ринку. Це інституційна "територія" є основним стимулом для соціального та економічного прогресу. У цьому аспекті це відповідає висновку В. В. Волчик [16]. Цікавою є думка Йохна К. [56], який стверджує, що існують певні методологічні суперечності в інтерпретації сутності інституту, і підкреслює, що в багатьох випадках вчені часто досліджують інституціоналізм, не повністю реалізуючи його принципи. Однак основною причиною такої ситуації є невизначеність формулювання визначення категоріальних пристроїв, особливості перекладу, які в деяких випадках жодним чином не збігаються з класичними припущеннями, наприклад, Шпикуляк О. К. [95, с. [34] у своїй науковій монографії відстоює необхідність поділу категорії "інститути" (кодекс поведінки) та "інституції" (або організації). Ця позиція, наприклад, є класичним інституціоналістичним підходом, який визначає інститут як правила гри та (або) обмеження, встановлені грою.

На наш погляд, цей підхід є найбільш прийнятним, і, як зазначалося вище, позитивно розуміти інститут як правило і інституцію як організаційний набір останніх. Слід також зазначити, що інституція є установою, і вона гарантує збереження (дотримання) правил, традицій. Спробуємо звести визначення категорій до системи, проаналізувавши думки інших авторів (таблиця 1.4).

Розвиток зовнішньої торгівлі в Україні має специфічний характер, оскільки інституції та механізми сформовані, але вони часто недієздатні і неефективні. У зв'язку з цим існуюча інституціональна система може вважатися кризовою, а механізми регулювання ринку ситуативно-ефективними і недієздатними [62, с. 8]. й середовища проживання селян - з іншого. Ми вважаємо, що суспільство створюючи економічний базис, історично визначило інституціональну структуру ринку, яка забезпечує упорядкованість суспільно-економічного життя, ринкового механізму

зокрема, що опосередковано структурами або інститутами, інституціями у формі "правил гри", обмежень та стимулів, які структурують відносини.

Таблиця 1.4

Трактування категорії «інституція» та «інститут» різними дослідниками

«Інституція»		«Інститут»	
Автор	Зміст	Автор	Зміст
Веблен Т., [2, с. 202]	Результат процесів, які відбулися в минулому, і не відповідають вимогам сучасності; навички мислення	Веблен Т., [2, с. 201-202]	Закріплення звичаїв і порядків у вигляді закону чи закладу
Норт Д. [10, с. 11]	Правила гри в суспільстві, або, точніше, придумані людьми обмеження, які спрямовують людську взаємодію у певне річище.	Норт Д. [10, с. 14-20]	Організації, тобто державні органи, політичні органи, партії, профспілки (все те, що формує стратегію та майстерність "правил гри")
Остром Е. [20, с. 51]	Набір працюючих правил, для визначення того, хто має приймати рішення в певних сферах	Чухно А. [16, с. 5]	Спосіб мислення і дій, втілений у соціальних звичаях, установленнях, правилах поведінки
Фуруботн Е. та Ріхнер Р. [19, с. 6]	Набір формальних та неформальних правил, а також спонукальних заходів до їх дотримання	Лопатинський Ю. [9, с. 33-34]	Писані та неписані норми і правила, що є умовами та передумовами прийняття рішень
Саблук П. [13, с. 8]	Правила, формальні і неформальні зв'язки, обмеження, які структурують людську взаємодію, забезпечують регулювання життєвого простору	Саблук П. [13, с. 8]	Організації, кодекси правил, установи, закони
Шпикуляк О. [17, с. 162]	Правила, традиції, усталені стереотипи; умови ринку	Шпикуляк О. [17, с. 162]	Утворення, які структурують економічну взаємодію агентів ринку

Складено за: [5; 13; 17; 58, с. 11; 82; 95, с. 14-15]

Експортоорієнтовані підприємства як сукупність взаємопов'язаних структур та утворень потребують інституційної підтримки, зокрема інститутів й інституцій, які формують інфраструктуру просування товарів від виробника до покупців – біржі, торгові дома, ТПП, системи моніторингу та оцінки якості продукції, функція яких полягає в непрямому впливі на ринковий товарообмін, регулюючи процеси його здійснення (рис. 1.4).

З-поміж інституцій, що сприяють підтримці експортерів, доцільно виділити Торгово-промислову палату України (ТППУ), що є недержавною самоврядною неприбутковою організацією. Відповідно з Законом України «Про торгово-промислові палати в Україні» головними завданнями ТППУ у сфері сприяння експорту є: сприяння розвитку ЗЕД, експорту українських товарів та послуг, надання практичної допомоги компаніям у проведенні торговельно-економічних операцій на зовнішньому та внутрішньому ринках,

освоєння нових форм співробітництва [77].

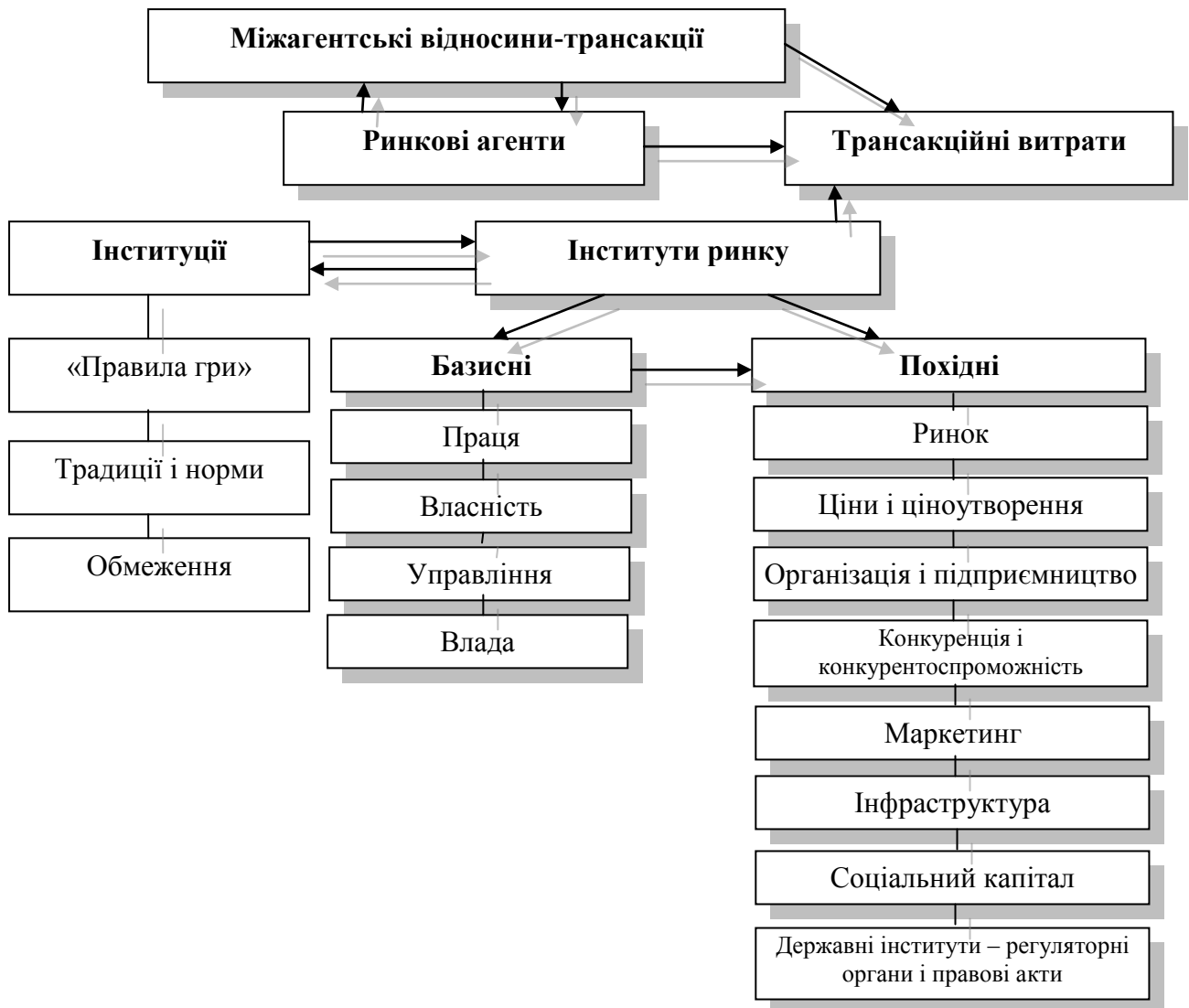

Рис. 1.4. Система ієрархій і структура економічних інституцій та інститутів ринку

За: [95, с. 35]

Підсумовуючи зазначимо, що розвиток інституціонального забезпечення української зовнішньоторговельної діяльності є вкрай важливою соціально-економічною проблемою, що зачіпає інтереси всієї країни у контексті зовнішньоекономічної безпеки. Труднощі, що сьогодні супроводжують вітчизняну зовнішньоекономічну систему, є пов'язаними з трансформацією економічного укладу в експорто-орієнтованій сфері економіки. Така ситуація є наслідком незавершеності реформи ЗЕД, а також

неефективності регуляторної політики і невідповідності інституціональних умов її здійснення та національним особливостям господарювання.

1.3. Місце інформаційно-консалтингових послуг у системі інфраструктурного забезпечення зовнішньої торгівлі

Грунтуючись на узагальненні теоретичної основи зовнішньоторговельної діяльності, у нас є підстави стверджувати, що інформаційні та консультаційні послуги в сфері зовнішньої торгівлі слід розглядати з двох точок зору: 1) як послугу, що надається в рамках зовнішньоторговельних операцій, і 2) як важливий компонент ряду видів діяльності та заходів з управління зовнішньоторговельною діяльністю. Таким чином, інформаційні та консультаційні послуги служать об'єктом купівлі/продажу або засобом забезпечення ефективності зовнішньоторговельної діяльності. Подальше вивчення теоретичних основ зовнішньоторговельної діяльності як об'єкта консультування вимагає з'ясування ще одного аспекту аналізованої проблеми: для розвитку та активізації зовнішньоторговельної діяльності необхідно належне управління на макроекономічному рівні для побудови повноцінної системи зовнішньоторговельної діяльності. [97], Глобалізація ринкового середовища, посилення конкуренції, динамічні зміни вимагають системного підходу до формування стратегій розвитку зовнішньоторговельної діяльності. Якубенко Д. [67] доводить, що створення корпоративної стратегії підприємства, і продуктів, які мають інформаційну та консультаційну підтримку, дозволяють досягти поєднання ризиків, оптимізації та оцінки фінансових і логістичних потоків, системи інфраструктури ЗЕД як взаємопов'язаних активів (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Місце і завдання інформаційно-консультаційних послуг в системі суб'єктів та об'єктів зовнішньоторговельної діяльності (авторська розробка)

Якщо розглядати формування консалтингу в рамках системи суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, то його роль і завдання набагато ширше, ніж консультування. Це, згідно з традиційним підходом, розглядається тільки як консультування суб'єктів з питань управління певними аспектами зовнішньоекономічної діяльності. Інформаційно-консультаційні послуги в системі зовнішньоторговельної інфраструктури визначаються обсягом і часткою консультаційних послуг, що надаються в рамках зовнішньоторговельної діяльності, а також підприємствами і державними організаціями, окремими організаціями, приватними особами і т.д. у тому числі мова йде про надання його учасникам зовнішньоторговельної діяльності, як економічного, так і іншого характеру (інформаційний, науковий, соціологічний, культурний, духовний, інфраструктурний, трудовий, інституційний тощо). Вищесказане є важливим внеском у методологічну підтримку оцінки обсягу та ефективності консультування в системі зовнішньоторговельної діяльності.

Кожна держава особливо зацікавлена в активізації та збільшенні обсягів зовнішньоторговельної діяльності, щоб сприяти вирішенню багатьох важливих завдань соціально-економічного розвитку, збільшенню обсягів ВВП, зміцненню конкурентоспроможності економіки, зміцненню статусу міжнародного поділу праці, поліпшенню платіжного балансу країни і зміцнення національної валюти. Однак слід пам'ятати, що ці завдання можуть бути вирішені в умовах раціонального і збалансованого розвитку зовнішньоекономічної діяльності (перевищення експорту над імпортом, раціональна структура експорту (переважання продажів готової продукції і послуг) та імпорту (переважання імпорту сучасних технологій, інновацій).

Зовнішньоторговельна діяльність характеризується високою складністю в порівнянні з діяльністю на внутрішньому ринку, тому їх активізація є більш складним завданням державної політики і вимагає повноцінної консультаційної підтримки. Роль інформаційних та

консультаційних послуг у реалізації інтересів держави полягає у пошуку та обґрунтуванні шляхів удосконалення державної політики та законодавства для стимулювання іноземних інвестицій, експорту товарів і послуг та покращення структури імпорту.

Регіональні спільноти та їх асоціації зацікавлені у збільшенні обсягу власності спільноти, її збереженні та раціональному використанні. Тому бажано, щоб місцеві спільноти заохочували зовнішньоторговельну діяльність в рамках регіонального міжнародного співробітництва. Отже, завдання консультативної інфраструктури полягає у зміцненні транскордонного міжрегіонального співробітництва, підвищенні інвестиційної привабливості регіону та консультуванні регіональної спільноти та інших зацікавлених організацій з питань розвитку пріоритетних (конкурентоспроможних на зовнішніх ринках) видів діяльності.

Шпікуляк О. Г. [96, с. 222] стверджує, що оскільки окремим господарюючим суб'єктам нелегко вести зовнішньоторговельну діяльність, переваги участі в асоціативних комерційних організаціях і організаціях з цією метою, а також належний розвиток цього компонента зовнішньоторговельної інфраструктури покращують галузеву діяльність. Це вносить свій внесок у покращання структури економіки, підвищення якості товарів (послуг), інноваційні складові конкурентоспроможності галузі та розвиток міжнародного кластеру. Однак ця роль у консультуванні особливо важлива при створенні та розвитку перспективних ринків, ринкових умов, формуванні кластерів, управлінні, інвестиційному та маркетинговому консультуванні.

Найголовніше, що організації, які здійснюють або планують здійснювати зовнішньоторговельну діяльність, реально потребують інформаційних та консультаційних послуг. Таким чином, для збільшення обсягів зовнішньоторговельної діяльності, сприяння виходу своїх суб'єктів на закордонні ринки, підвищення якості товарів (послуг), початку міжнародного

співробітництва, спрямованого на вдосконалення техніко-технологічної бази виробництва, а також на зміцнення конкурентоспроможності, для поліпшення якості товарів необхідні консультаційні послуги. Важливо при цьому посилити ефективність безпеки в області управління, маркетингу, інформаційних технологій, права та інших областях, а також активізувати послуги з контролю якості та інжинірингу.

Гурняк І. Л. [86, с. 12] дійшов до висновку, що роль інформаційних і консультаційних послуг також важлива в процесі активізації зовнішньоторговельної діяльності окремих осіб і державних організацій. Це досягається за рахунок збільшення обсягу навчань і консультацій в області суспільного співробітництва, зайнятості, розвитку економічної діяльності, а також консультативної підтримки рішень державних організацій і приватних осіб в областях, що представляють їх інтерес.

Для забезпечення ефективної співпраці та координації діяльності в рамках взаємодії "суб'єкт зовнішньоторговельної діяльності – суб'єкт корпоративної інфраструктури" консалтингової організації необхідно створити продукт, що містить повноцінну інформацію про обсяги, напрямки і форми підтримки організацій, що займаються зовнішньоторговельною діяльністю. Результатом його придбання і використання суб'єктами корпоративної інфраструктури стане надання більш доступних і необхідних послуг для учасників зовнішньоторговельної діяльності, таких як страхування, бухгалтерський облік і аудит, інформаційна підтримка зовнішньоторговельних операцій, захист їх інтересів і прав (табл. 1.5).

Органи державного управління комплексно визначають нормативно-правове регламентування зовнішньоторгівельної діяльності, запровадження спеціальних режимів, ліцензування, укладання міжнародних договорів, обмеження обсягів діяльності, встановлення державного замовлення.

Таблиця 1.5

Особливості послуг управлінського консалтингу за видами й суб'єктами
регулювання та здійснення зовнішньоторговельної діяльності

Суб'єкти регулювання ЗТД	Повноваження суб'єктів регулювання ЗТД	Особливості консалтингового забезпечення, спрямованого на зміцнення позиції національної економіки в світогосподарській системі
Парламент	Нормативно-правове регламентування ЗЕД та його напрямів; запровадження спеціальних режимів ЗЕД, обмеження її обсягів, ліцензування	Узагальнення та імплементація світового досвіду формування ефективного та повноцінного інституційного середовища ЗЕД; обґрунтування пріоритетів (у контексті зміцнення конкурентоспроможності економіки, збалансованого соціально-економічного розвитку держави та регіонів) активізації та стримування в межах ЗЕД окремих видів економічної діяльності і секторів промисловості, окремих товарів (послуг); надання рекомендацій з поглиблення співпраці держави з міжнародними економічними організаціями та об'єднаннями
Уряд	Координація інституціонального забезпечення ЗЕД; укладання міжнародних договорів; встановлення державного замовлення	
Національний банк	Регулювання курсу національної валюти; забезпечення розрахунків; фінансово-кредитне сприяння ЗЕД	Пошук раціональних засобів стимулювання ЗЕД з використанням курсової та валютної політики, організаційного та фінансово-кредитного забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних учасників ЗЕД, мінімізації трансакційних витрат, часу адміністрування, проходження митних процедур; покращення якості послуг суб'єктам ЗЕД
Міністерства економіки та фінансів	Узгодження дій суб'єктів ЗЕД	
Державна фіскальна та митна служби	Контроль за дотриманням законодавства	
Антимонопольний комітет	Контроль за дотриманням суб'єктами ЗЕД законодавства про захист економічної конкуренції	Оцінка рівня конкурентної відкритості, проявів порушень законодавства та прав власності на ринку ЗЕД; обґрунтування рекомендацій (у т. ч. на основі вивчення міжнародного досвіду) з удосконалення конкурентного законодавства

За: авторська розробка

На нашу думку, базові функції інформаційно-консалтингових послуг у системі зовнішньоторговельної діяльності слід доповнити та розширити. Зокрема, на відміну від безпосередніх учасників зовнішньоторговельної діяльності, суб'єкти консалтингу формують, акумулюють, спроможні накопичувати й зберігати і в необхідний момент поширювати досвід, відповідні знання, ноу-хау, управлінську інформацію тощо, при цьому виконуючи таким чином функції накопичення знань, а також трансмісійні функції.

Таким чином, консультаційні послуги у сфері зовнішньої торгівлі

сприяють мінімізації транзакційних витрат і вдосконаленню бізнес-процесів у сфері зовнішньоторговельної діяльності через надання таких послуг: 1) послуг, що надаються в рамках зовнішньоторговельних операцій; 2) послуг з підвищення ефективності управління в системі зовнішньоторговельної діяльності; створення і впровадження інновацій, розвитку зовнішньоторговельної діяльності.

Висновки до розділу 1

1. Аналіз механізмів функціонування зовнішньоторговельної інфраструктури України показує, що її ефективність та подальший розвиток у цій сфері залежить від швидкості та якості трансформації ринку в Україні, збалансованості та узгодженості державної політики, загального розвитку національної економіки в цілому. Зміцнення зовнішньоторговельних зв'язків вітчизняних підприємств може знизити витрати на технічне обслуговування та управління, з одного боку, за рахунок використання інфраструктурних об'єктів, які ще не існують на території нашої країни, за рахунок використання послуг елементів інфраструктури іноземного походження та спільного використання елементів інфраструктурного забезпечення. По-друге, міжнародна інтеграція української економіки, більш широка участь нашої країни у спільних проектах з розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури з країнами Західної та Східної Європи та країнами Чорноморського басейну вважаються бажаними на нинішньому етапі розвитку у контексті визначення пріоритетів зовнішньої торгівлі. Сьогодні важливо максимально реалізувати національні інтереси торгової політики.

2. Зовнішньоторговельний сектор України являє собою складну систему. Установи та організації, незалежно від їх статусу і рівня, мають вирішальний вплив на зовнішньоторговельну діяльність економічних суб'єктів, конкурентоспроможність галузей, мотивацію і механізми регулювання. Сфера зовнішньої торгівлі знаходиться на стадії перетворень

внаслідок чинників воєнного часу, і держава не веде стабільної і цілеспрямованої регуляторної політики довгострокового розвитку щодо зовнішніх секторів економіки. Все це включає в себе ціноутворення, інфраструктурну політику, законодавство, інформаційну підтримку, визнання розвитку вітчизняної науки і накладає відповідний відбиток на розвиток зовнішньої торгівлі, що проявляється в інституційних умовах формування, розвитку і регулювання зовнішньоторговельної діяльності в різноманітних сферах. Розвиток зовнішньоторговельної інфраструктури в Україні є пріоритетом для розвитку конкурентоспроможної національної економіки. Спроби вжити ефективних заходів у цьому напрямку неможливі без створення належного інституційного середовища та інституційної основи.

3. Якщо розглядати формування інформаційно-консультаційних послуг в рамках діяльності суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності, то їх роль і завдання набагато ширше, ніж консультаційні. Це, згідно з традиційним підходом, розглядається тільки як консультування суб'єктів з питань управління певними аспектами зовнішньоторговельної діяльності. Інформаційні та консультаційні послуги в системі зовнішньоторговельної діяльності визначаються обсягом і часткою консультаційних послуг, що надаються в рамках зовнішньоторговельної діяльності підприємствами і державними організаціями, приватними особами і т. д. Повний спектр консультаційних послуг в сучасних умовах є важливим внеском у підтримку зовнішньоторговельної діяльності.

РОЗДІЛ II АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

2.1. Загальні тенденції та аналіз розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури України

В умовах воєнного часу перед Україною стоїть надзвичайно важлива проблема подальшої органічної інтеграції до світової економічної системи. Від того, яке місце посіде українська економіка у світовому поділі праці найближчими роками та у перспективі, залежатиме безпосередньо майбутнє держави та добробут народу. Лібералізація зовнішньої торгівлі створює сприятливі умови насамперед при налагодженні взаємовигідних зв'язків із зарубіжними партнерами, розширенні товарообігу, передового управлінського досвіду, залученні сучасних технологій, кредитів, фінансової допомоги, інвестицій тощо. Рішуча лібералізація зовнішньої торгівлі, яка відбулася після вступу України до СОТ та приєднання до ВЗВТ, дозволила досягти динамічного зростання товарообороту. Але при цьому не відбулось суттєвих якісних змін у товарній структурі експорту-імпорту.

У 2016 р. продовжувалась негативна тенденція скорочення вітчизняного експорту, яка розпочалася у 2013 р. (рис. 2.1). У 2016 р. вітчизняний експорт зменшився на 4,6% порівняно з попереднім роком (або на 47 % порівняно з 2012 р.), що було викликано передусім скороченням торговельних відносин з росією в умовах її військової агресії, а також падінням попиту на традиційні товари експорту України на світовому ринку внаслідок економічної рецесії. У 2022-2023 рр. внаслідок повномасштабного військового вторгнення, вітчизняний експорт мав тенденцію до скорочення на рівні 25-30% щороку. Така негативна ситуація вимагає пошуку резервів зростання вітчизняної зовнішньої торгівлі, зокрема за рахунок розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури.

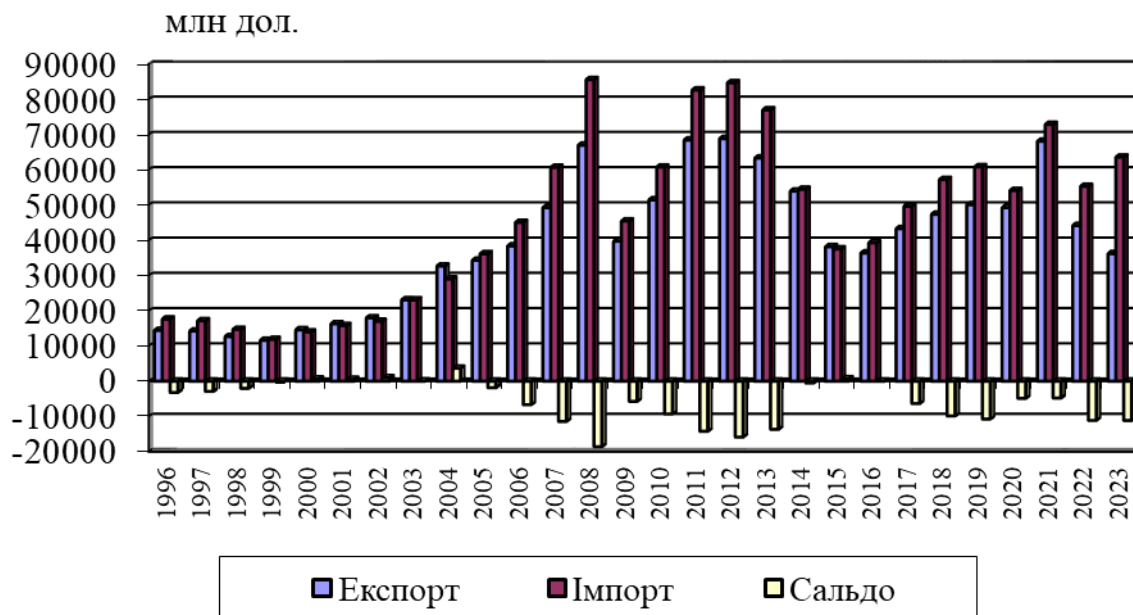

Рис. 2.1. Динаміка розвитку вітчизняної зовнішньої торгівлі у 1996-2023 рр.

За: [83].

Розглянемо докладніше поточний стан і проблеми розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури в Україні. Яненко Ф. Г. [98, с. 12] зазначив, що основною метою інфраструктури є залучення певних економічних ресурсів інфраструктурою у вигляді іноземної робочої сили, землі, капіталу і рівень розвитку внутрішнього підприємництва як інтегрованої системи, стійкої і здатної протистояти зовнішнім впливам і внутрішнім змінам. Це дозволяє використовувати її у зовнішньоторговельних відносинах, в результаті чого інфраструктура є протилежністю первинних джерел зовнішньоекономічної діяльності. Завдяки системі часткового використання відкриваються додаткові можливості для подальшого розвитку. Особливості ринкової інфраструктури зовнішньої торгівлі об'єктивно вимагають розглядати її як інтегровану систему, тобто визначати тільки комплексний підхід до її формування і напрямку підвищення ефективності.

Розглянемо основні елементи зовнішньоторговельної інфраструктури України в контексті її рівня розвитку та ефективного функціонування в сучасних умовах. Згідно з даними таблиці 2.1, у період з 1991 по 2021 рік в Україні протяжність доріг істотно не збільшилася, але має тенденцію до збільшення протяжність доріг з твердим покриттям всього на 4,2% в порівнянні з 1991 р., що було підтримано в межах "Великого будівництва".

Таблиця 2.1

Показники розвитку транспортних автомобільних мереж та автомобільних перевезень в Україні у 1991-2021 рр.

Роки	Довжина автомобільних доріг загального користування, км	Зміна, у % до минулого року	у тому числі із твердим покриттям, км	Зміна, у % до минулого року
1991	163243	-	133673	-
1992	162775	-0,290	136090	1,810
1993	163284	0,310	138608	1,850
1994	163560	0,170	141560	2,130
1995	162466	-0,670	143125	1,110
1996	162335	-0,080	145236	1,470
1997	162709	0,230	147335	1,450
1998	163208	0,310	149463	1,440
1999	165275	1,270	151689	1,490
2000	166767	0,900	154724	2,000
2001	167804	0,620	157199	1,600
2002	168979	0,700	159118	1,220
2003	169964	0,580	160807	1,060
2004	170518	0,330	161784	0,610
2005	172315	1,050	162725	0,580
2006	172257	-0,030	163255	0,330
2007	172565	0,180	163904	0,400
2008	172378	-0,110	164097	0,120
2009	168545,7	-2,220	162645,9	-0,880
2010	168674,2	0,080	162957,2	0,190
2011	169490,9	0,480	163827	0,530
2012	169629,9	0,080	164089	0,160
2013	169678,5	0,030	164245,4	0,100
2014	169738,9	0,040	164633,4	0,240
2015	169447,1	-0,170	164772,2	0,080
2016	169322,8	-0,070	164956,7	0,110
2017	169104,2	0,180	165155,0	0,270
2018	169421,6	0,190	165611,2	0,280
2019	169501,6	0,050	165799,9	0,110
2020	169494,9	0,000	165820,0	0,010
2021	169496,2	0,000	165843,6	0,010
2021 р. у % до 1991 р.	104,4	-	114,2	-

Розраховано за: [83]

Аналіз показує, що потенціал України для комерціалізації та

конкуренції у сфері зовнішньоторговельної інфраструктури ширший, ніж прийнято вважати. Підвищення ефективності транспортної системи багато в чому залежить від розвитку конкуренції в цій галузі та розумного поєднання зусиль приватного та державного секторів.

Одним з найбільш перспективних напрямків розвитку транспортної інфраструктури зовнішньоторговельної діяльності вважаються національні та регіональні заходи зі створення мережі міжнародних транспортних коридорів. Правова база України для цієї мети – це Закон України "Про створення транспортних коридорів України та входження в міжнародну транспортну систему" [32], "Про створення та експлуатацію національної мережі транспортних коридорів України". Цей напрям охоплює рішення Кабінету Міністрів України та закони України «Про концесії» [41], "Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг" [42], "Про транзит" [50] та "Указ Президента України Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг" та ряд інших законодавчих актів, що стосуються концесійної діяльності [41].

Транспортна інфраструктура відіграє суттєву роль в обслуговуванні зовнішньої торгівлі України. Найбільші обсяги експорту товарів за головними видами транспортування у 2021 р. розподіляються таким чином (табл. 2.2): морськими суднами перевезено 51,0 % від загального обсягу експорту товарів, вантажними автомобілями – 24,3 % та залізничними вагонами – 14,0 %. Серед головних видів транспорту, яким ввозились товари в Україну, значна частка припадає на вантажні автомобілі – 41,7 %, залізничні вагони – 18,9 %, трубопровідний транспорт – 12,0% [83].

Таблиця 2.2

Розподіл українського експорту–імпорту товарів за видами транспортних засобів за 2021 р.

Види транспорту	Експорт			Імпорт		
	млн.дол. США	у % до 2020	у % до загального обсягу	млн.дол. США	у % до 2020	у % до загального обсягу
морське судно	19467,30	76,20	51,00	2161,2	83,20	5,80
контейнер на морському судні	1983,40	90,50	5,20	3671,4	62,60	9,80
вантажний автомобіль на морському судні	399,80	69,20	1,00	209,1	58,40	0,60
залізничний вагон	5335,80	52,30	14,00	7083,0	65,60	18,90
контейнер на залізничному вагоні	179,60	68,00	0,50	159,6	91,70	0,40
вантажний автомобіль	9270,60	70,80	24,30	15625,7	69,90	41,70
контейнер на вантажному автомобілі	181,50	94,50	0,50	135,2	57,50	0,40
повітряне судно	665,80	77,70	1,70	1020,4	69,40	2,70
експрес-відправлення	66,10	80,90	0,20	393,5	65,10	1,00
трубопровідний транспорт	–	–	–	4512,4	78,40	12,0
лінії електропередачі	149,70	30,80	0,40	84,8	2048,7	0,20
транспортний засіб, що переміщується своїм ходом як товар	197,60	128,10	0,50	497,5	69,50	1,30

За: [83]

Важливим елементом інфраструктури зовнішньоторгівельної діяльності в розвинутих країнах світу є товарні біржі. В Україні даний інфраструктурний елемент не сильно поки що залучений у зовнішньоторгівельний оборот держави. На 1 січня 2021 р. в Україні було зареєстровано 555 бірж (табл. 2.3). Практичну діяльність здійснювали 391 товарних і товарно-сировинних, 104 універсальних, 24 агропромислових та 36 інших видів бірж.

Важливим елементом зовнішньоторгівельної інфраструктури України є прикордонна інфраструктура, яка останнім часом характеризується значним рівнем розвитку. Так на початку 90-их рр. між Україною та Республікою Польща було лише 2 пункти перепуску через кордон – залізничний Мостиська–Медика та автомобільний – Шегині–Медика. На даний момент цей кордон обслуговують 12 залізничних й автомобільних, а також повітряні

пункти перепуску через кордон, а найближчим часом планується введення в дію, принаймні, ще двох.

Таблиця 2.3

Кількість бірж в Україні (без урахування фондових бірж і їх філій)

(станом на початок року)

	Всього зареєстровано	Універсальні	Товарні та товарно-сировинні	Агропромислові	Інші
1991	63	22	28	4	10
1995	78	23	24	8	22
2000	73	19	25	9	21
2003	168	46	54	23	44
2004	198	46	75	25	53
2005	274	62	111	29	71
2006	338	88	146	28	77
2007	358	97	157	31	74
2008	401	113	176	32	81
2009	433	118	201	31	82
2010	465	119	227	34	84
2011	438	115	244	30	50
2012	447	114	258	29	47
2013	462	114	272	30	45
2014	483	118	293	30	41
2015	483	103	318	26	37
2016	511	106	341	25	38
2017	536	106	368	25	38
2018	563	107	391	25	39
2019	574	108	400	24	42
2020	587	107	415	23	41
2021	555	104	391	24	36

За: [83]

Усього на державному кордоні України функціонує 230 пунктів пропуску та пунктів контролю [83]:

- 199 пунктів пропуску;
- 31 пункт контролю.

Пункти пропуску і пункти контролю за категоріями є такими:

- 166 – міжнародних;
- 31 – міждержавний;
- 33 – місцевих.

Пункти пропуску та пункти контролю за видом сполучення є такими:

- 100 – автомобільних;
- 29 – повітряних;

- 2 – поромних;
- 28 – морських;
- 59 – залізничних;
- 10 – річкових;
- 2 – пішохідних.

Аналізуючи наведені дані щодо існуючих пунктів перетину державного кордону України по всьому периметру видно, що зручний та доступний перетин кордону учасниками та суб'єктами транскордонного співробітництва у значній мірі залежить від розвитку прикордонної інфраструктури. Існуюча система автомобільних пунктів пропуску не повністю відповідає європейським стандартам. Відповідно до практики країн Євросоюзу, відстань між пунктами пропуску повинна становити 20-30 км. В Україні ця відстань коливається у межах 13-249 км. Незадовільною залишається і пропускна проектна спроможність існуючих автомобільних пунктів перетину кордону.

Для оцінки розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури на регіональному рівні доцільно групувати регіони України за показниками розвитку методом кластерного аналізу. Для проведення такого аналізу ми обрали 14 індикаторів за 2023 р., а саме було оцінено рівень розвитку інфраструктури з різних сторін (наприклад, оптові ринки, аукціони, біржі, ТПП, консультаційні послуги, виставки, ярмарки тощо) [33; 83]. Використання багатовимірних аналітичних методів дозволяє на основі міри близькості отримати багатовимірний набір показників, що характеризують рівень розвиток інфраструктури з різних сторін, таких як класи, групи, кластери і т.д. і дозволяє розділити їх на однорідні підмножини, такі як незважаючи на існуючу складність і умовність вихідного набору в групи, критерієм формування набору є мінімізація дисперсії всередині груп і максимізація дисперсії між групами [30, с. 41].

У реальних розрахунках кількість груп найчастіше визначається таксономічною відстанню між аналізованими параметрами і поданням

побудованого графіка, званого "деревом комбінацій" (рис. 2.2).

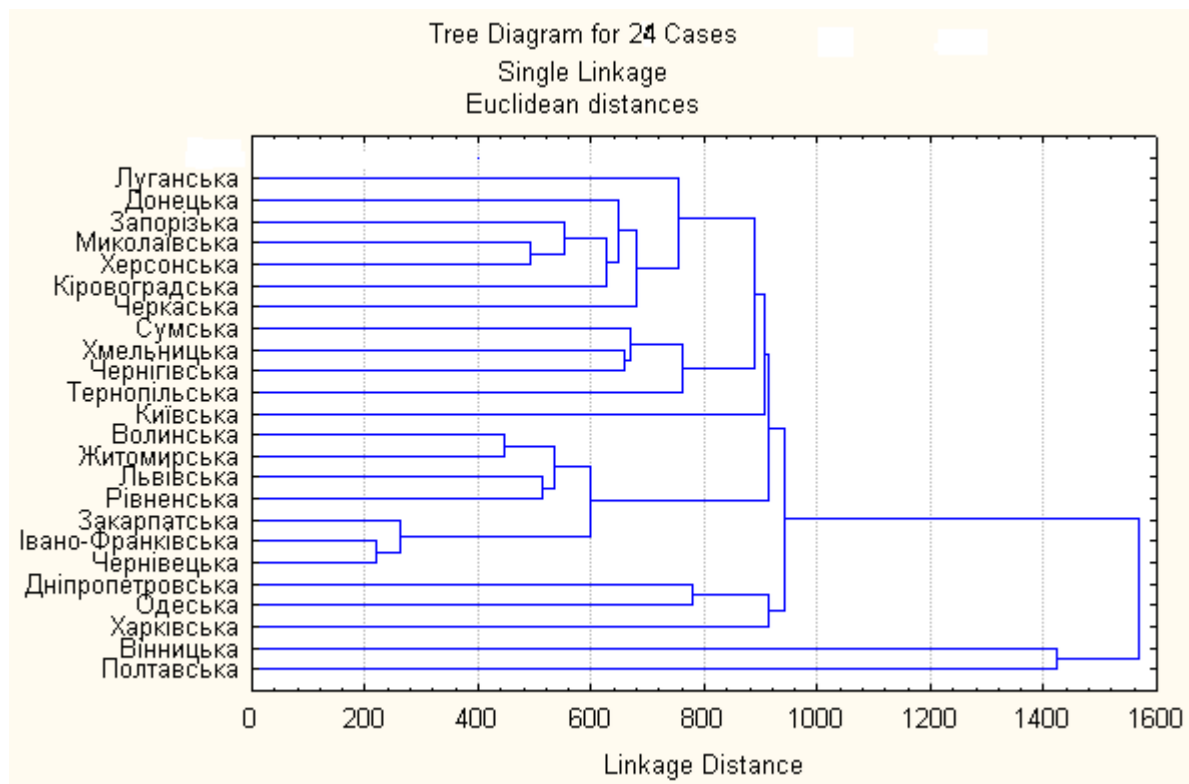

Рис. 2.2. Дерево поєднань областей України за основними показниками розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури у 2023 р.

За: побудовано автором

Згідно з результатами аналізу, регіони України мають різний рівень розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури (таблиця 2.4). Водночас Полтавська, Вінницька, Харківська, Одеська та Дніпропетровська області володіють найрозвиненішою інфраструктурою, а Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області – найнижчим, тому доцільно проводити диференційовану експортну політику шляхом створення комплексної системи заходів, спрямованих на підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності та внутрішніх суб'єктів регіону. Тому що існуючий розрив у рівні розвитку інфраструктури в регіонах позначається на ефективності всього експортного комплексу.

Таблиця 2.4

Склад кластерів областей України за показниками розвитку
зовнішньоторговельної інфраструктури у 2023 р.

№ клас-тера	Області, що належать до кластера	Характеристика кластера
I	Полтавська, Харківська, Одеська, Вінницька, Дніпропетровська	Найвищий рівень розвитку інфраструктури
II	Луганська, Донецька, Миколаївська, Запорізька, Кіровоградська, Херсонська, Черкаська	Високий рівень розвитку інфраструктури
III	Сумська, Чернігівська, Хмельницька, Тернопільська, Житомирська, Львівська, Волинська, Рівненська	Середній рівень розвитку інфраструктури
IV	Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська,	Низький рівень розвитку інфраструктури

За: побудовано автором

Отже, аналіз механізмів функціонування зовнішньоторговельної інфраструктури України дозволяє зробити висновок, що її ефективність і подальший розвиток безпосередньо залежать від швидкості і якості трансформації ринку в Україні, збалансованості та узгодженості державної політики, розвитку всієї національної економіки. Участь України в регіональних групах дозволяє, з одного боку, знизити витрати на технічне обслуговування за рахунок використання інфраструктурних об'єктів, яких ще немає на території нашої країни, а також за рахунок спільного використання інфраструктурних елементів, послуг елементів інфраструктури іноземного походження. По-друге, регіональна інтеграція – це дуже збалансований підхід до визначення пріоритетів зовнішньоекономічної політики, щоб максимізувати реалізацію національних інтересів України на даному етапі, бажано приймати більш широку участь у спільних інфраструктурних проектах з країнами Західної та Східної Європи та країнами Чорноморського басейну.

2.2. Оцінювання ефективності розвитку консалтингової інфраструктури обслуговування зовнішньої торгівлі

Розглянемо докладніше аналіз діяльності компаній і організацій у сфері консалтингу зовнішньоторговельної діяльності в Україні. На наш погляд, найбільш ефективними і систематично розробленими організаціями, що надають комплексні консультації в області зовнішньої торгівлі, є неурядові, некомерційні та автономні організації, зокрема Торгово-промислова палата України (ТПП). Фактично, ТПП України бере свій початок 1850 році згідно з Указом австрійського цісаря Франца-Йосифа. Сьогодні ТПП – це консультаційна служба для організацій, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Як незалежна торгова палата України ТПП почала активно розвиватися з 1992 року, а в 1997 році Верховна Рада України прийняла Закон "Про торгово-промислову палату України" [49].

ТПП України об'єднує сьогодні близько 10 тисяч комерційних організацій усіх форм власності, має 11 представництв у зовнішніх і регіональних торгових палатах у всіх регіонах України, виконує функції сприяння всебічному розвитку наукових, технічних і торговельних відносин між українськими підприємцями та їх зарубіжними партнерами, а також має ділові відносини як в Україні, так і за її межами. ТПП представляє інтереси своїх членів у питаннях обслуговування у процесі здійснення ЗЕД [88]. Регіональна ТПП України надає підприємцям практичну допомогу у веденні торговельно-економічної діяльності на внутрішньому та зовнішньому ринках, надає консультаційні послуги з питань зовнішньої торгівлі та ринкової оцінки.

Слід зазначити, що основними напрямками консультаційних послуг ТПП для зовнішньоторговельних організацій є: консультаційні послуги експортерам, імпортерам, інвесторам або компаніям, які бажають залучити іноземні інвестиції. Слід зазначити, що консультаційні послуги також надаються зовнішньоекономічним організаціям в рамках організації навчань

для керівників і персоналу підприємств (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Структура консалтингових послуг ТПП України для українських та зарубіжних суб'єктів зовнішньої торгівлі

Консалтингові послуги для імпортерів	Консалтингові послуги для експортерів
Аналітика законодавчих вимог України	Загальна аналітика потенційних ринків
Аналітика ринку України	Аудит експортної готовності підприємств
Адаптація товару до ринку	Маркетингові дослідження зарубіжних ринків
Пошук партнерів	Бюджетування експорту
Маркетингові дослідження	Аналітика законодавчих вимог
Укладання контрактів	Перевірка надійності партнерів
Адаптація рекламних матеріалів	Розробка маркетингового плану
Незалежна експертиза товарів	Укладання міжнародного контракту
Перевірка надійності партнерів	Пошук партнерів
Митні формальності «під ключ»	Митне оформлення
Сертифікація товарів	Навчання персоналу підприємства навикам зовнішньої торгівлі
Супровід розвитку бізнесу	Супровід розвитку бізнесу
Напрями навчання керівників і персоналу підприємств, що займаються ЗЕД	Консалтингові послуги для інвесторів і підприємств, що залучають інвестиції
Міжнародний маркетинг	Визначення форм фінансування
Кодування товарів	Аналіз діяльності компанії
Експортне планування	Визначення цілей інвестування
Експортна документація	Оцінка бізнесу компанії
Торговельні угоди і бар'єри	Аналітика законодавчих вимог
Митне оформлення	Підготовка інвестиційного меморандуму
Зовнішньоекономічні контракти і Incoterms	Управлінська звітність
Кросс-культурні комунікації	Пошук потенційних інвесторів
Проведення бізнес-презентацій	Супровід переговорів з інвесторами
Іноземна мова	Укладення договорів з інвесторами
Переговори	Презентація інвестиційних проектів інвесторам
Інтернет-технології продажів	Супровід процесу інвестування

Складено автором за: [66].

Водночас, в межах проекту Export.ua, рекомендується надавати консультаційні послуги "під ключ" (для початківців експортерів, досвідчених експортерів і експортерів, які прагнуть мінімізувати вартість консультаційних послуг) з урахуванням їх рівня досвіду і вимог [66]. В результаті такого підходу підприємства, які не мають досвіду роботи на зовнішніх ринках, мають можливість заощадити час і гроші за рахунок

скорочення витрат, ефективного перерозподілу ресурсів, оптимізації процесу експорту і, в разі мінімізації витрат, передачі митного оформлення товарів фахівцям. Новим напрямком послуг регіональної торгової палати для підприємств, які не є суб'єктами зовнішньої торгівлі, є організація зовнішньої торгівлі на основі комісійних угод з підприємствами, які мають значний досвід роботи на зовнішніх ринках, всіх необхідних документів, дозволів і досвідчених співробітників.

У 2023 році було проведено опитування Кіровоградською ТПП, яке засвідчило, що кількість респондентів потребують таких першочергових послуг ТПП: пошук ділових партнерів в Україні та за кордоном (20%), заснування компанії (11,6%), професійна підготовка та навчання (11,6%), отримання сертифікатів походження (6,3%), залучення до участі в міжнародних виставках за кордоном (5,3%). Тобто на сьогоднішній день консалтингові послуги є найбільш важливими для зовнішньоторговельних організацій, і їх отримання призводить до певного результату – пошуку партнера за кордоном, організації експорту, імпорту або інвестицій корпоративної продукції.

Проаналізуємо більш детально ефективність консалтингових послуг у царині обслуговування зовнішньої торгівлі на прикладі діяльності Кіровоградської ТПП. На основі аналізу даних господарсько-фінансової звітності Кіровоградської ТПП були відібрано найголовніші види послуг, що надаються суб'єктам ЗЕД, – декларування й брокерські операції, експертиза, надання зовнішньоекономічних та інформаційних послуг, переклади. Розрахунки економічної ефективності й ефекту консалтингових послуг проводилися за допомогою формул (2.1) та (2.2):

$$E = D / B \quad (2.1)$$

$$\text{Ефект} = D - B, \quad (2.2)$$

де: E – ефективність; D – доходи від послуг; B – витрати при наданні

послуг.

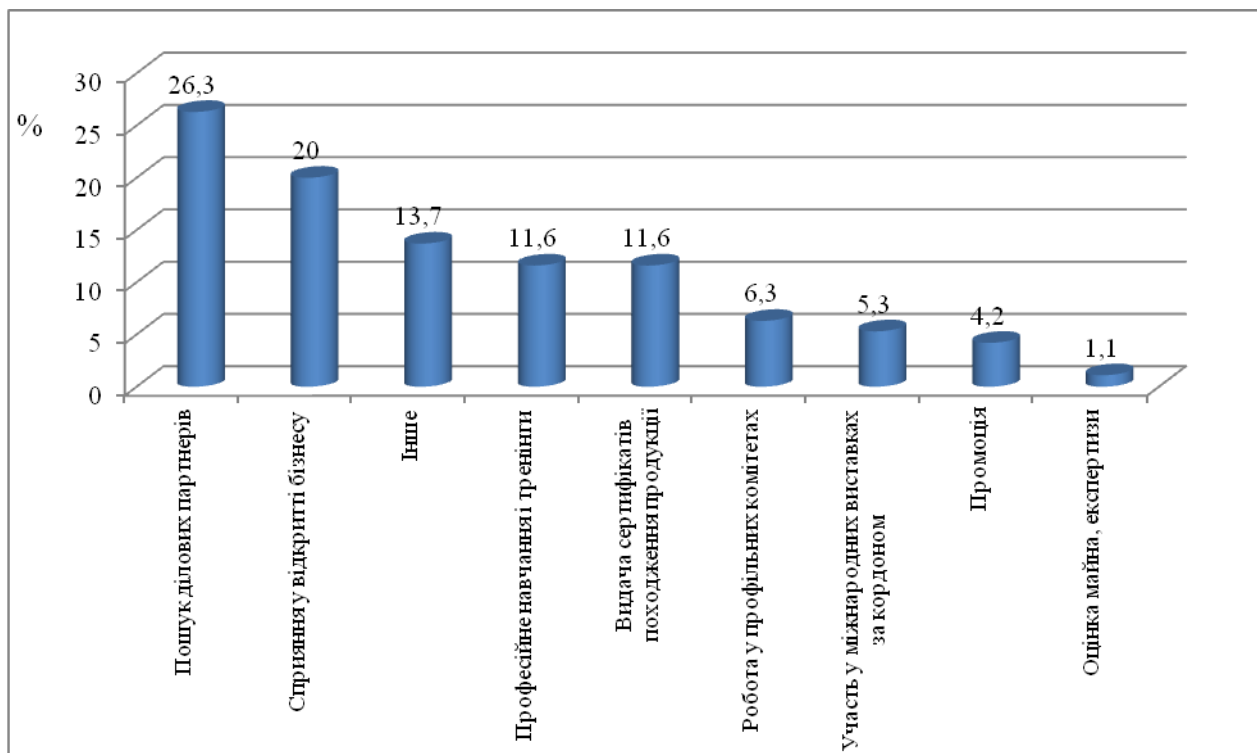

Рис. 2.3. Розподіл консультаційних послуг Кіровоградської ТПП у сфері зовнішньоторговельної діяльності за рівнем їх важливості для клієнтів у 2023 р.

За: [68].

Як свідчать дані таблиці 2.6, найефективнішими у відносному вимірі були такі послуги Кіровоградської ТПП, як інформаційні і послуги з обслуговування ЗЕД. При цьому доходи Палати від надання інформаційних послуг у 2023 р. перевищували її витрати у 2 рази, а при наданні послуг з обслуговування ЗЕД на кожну гривню витрат Палата отримувала 1,80 грн доходу. Найвищий економічний ефект Кіровоградська ТПП отримувала в процесі надання послуг із обслуговування ЗЕД (200,10 тис. грн) та експертизи (156,40 тис. грн). Вказане свідчить про доцільність на даному етапі розширення даних видів послуг у загальному переліку послуг Кіровоградської ТПП.

Таблиця 2.6

Оцінка ефективності інформаційно-консалтингових послуг Кіровоградської
ТПП

Консалтингові послуги	Витрати, тис. грн.	Дохід від послуг, тис. грн	Ефект, грн	Коефіцієнт ефективності
Інформаційні послуги	12,350	24,70	12,350	2,00
Послуги з обслуговування ЗЕД	250,10	450,20	200,10	1,80
Декларування, брокерські послуги	58,1250	93,00	34,8750	1,60
Переклади	50,00	75,00	25,00	1,50
Експертиза	521,30	677,70	156,40	1,30

Розраховано за : [12]

Значний попит на послуги експертизи (677,70 тис грн. доходу Кіровоградської ТПП) обумовлюється їх важливістю для суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності, так як вони дозволяють виявляти неякісну імпорتنу продукцію і, за допомогою висновків ТПП, замінити неякісну продукцію, або отримати грошові компенсації від зарубіжних партнерів. Так, для прикладу, англійська фірма «Кепітал Індастріал Машінері» ЛТД за результатами експертизи замінили неякісні 24 рельовки, ВАТ “ЖЦПК” згідно експертизи № 2-1-I від 22.01.2023 р. отримала компенсацію на суму 439,49 тис. грн. від італійської фірми CO.RI.MA. S.r.l. (Marchesini Group) у процесі імпорту лінії для мийки, наповнення, стерилізації і запаювання ампул вартістю 1,0 млн грн, що була забракована експертизою №2-2-I від 25.01.2023 р. [51].

Отже, основними перевагами ТПП на ринку інформаційно-консалтингових послуг для суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності є такі:

- високий рівень залучених та власних консультантів й аналітиків;
- багаторічний досвід обслуговування зовнішньоторговельної діяльності і супроводу зовнішньоторговельної діяльності підприємств;
- наявність статусу незалежного експерта;

- широкий спектр інформаційно-консалтингових послуг у сфері зовнішньоторговельної діяльності;
- системний підхід до супроводження експортних та імпорتنих операцій, а також інвестиційних проектів;
- наявність партнерської мережі ТПП у всьому світі, налагоджені зв'язки з консульствами і торговельними представництвами за кордоном;
- комплексне надання доступу підприємствам до бізнес-контактів у сфері зовнішньої торгівлі;
- участь у роботі міжнародних консультаційних та навчальних проектів і програмах.

Таким чином, обсяги, динаміка і структура діяльності вітчизняних консалтингових підприємств у сфері зовнішньоторговельної діяльності безпосередньо залежать від обсягів зовнішньоторговельного співробітництва країни. З одного боку, скорочення зовнішньоторговельної та інвестиційної активності в Україні призведе до зниження витрат організацій, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, на консультаційну підтримку. Але ринок консалтингових послуг також стає більш конкурентоспроможною сферою діяльності через зростаючі вимоги до практичного аспекту та ефективності рекомендацій, що розробляються консалтинговими компаніями, і спроб зовнішньоторговельних організацій максимально використовувати отримані рекомендації для зміцнення своєї конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

2.3. Значення фінансової інфраструктури у розвитку зовнішньої торгівлі України

Важливою складовою фінансової інфраструктури зовнішньої торгівлі в Україні є мережа банківських установ. Станом на початок 2024 р. в Україні діяло 63 платоспроможні банки [84] (табл. 2.6). Перехід Приватбанку в державну власність суттєво змінив структуру банківського сектору: частка

державних банків у чистих активах збільшилася до понад 50% (з 28,1% на початку 2016 р.), за депозитами населення – майже утричі, до понад 60 %.

Таблиця 2.6

Кількість банків України і їх структура у 2020-2024 рр.

Групи банків	2020	2021	2022	2023	Q1.2024
Платоспроможні	73	71	67	63	63
- зміна	-2	-2	-4	-4	0
Державні	5	4	4	5	6
- зміна	0	-1	0	+1	+1**
Іноземні	20	20	16	14	14
- зміна	0	0	-4	-2	0
Приватні	48	47	47	44	43
- зміна	-2	-1	0	-3	-1**
Неплатоспроможні	16	3	4	7	
- зміна	(16)	(-13)	(1)	(3)	
У стадії ліквідації	21	64	84	84	
- зміна	(19)	(43)	(20)	(0)	

За: [84]

Протягом 2022 р. 4 банків були оголошені неплатоспроможними. Відтак концентрація зросла – частка 20-ти найбільших банків у чистих активах за рік збільшилася до понад 90%. Виведення банків з ринку та оптимізація двома найбільшими банками мережі структурних підрозділів призвели до суттєвого скорочення кількості відділень [84], отже можна стверджувати про суттєве скорочення банківської інфраструктури обслуговування зовнішньоторговельної діяльності (рис. 2.4).

Зростання рівня ефективності банківської діяльності сьогодні вимагає реструктуризації банківського сектора. Загальна інтеграція банків необхідна для забезпечення швидкого розвитку і зростання банківського сектора. Більш ефективні банки повинні сприйматися таким чином з результатами своєї діяльності і мати можливість збільшувати свою частку в порівнянні з менш ефективними банками. Однак у цих умовах це може знизити середню маржу та посилити роль банків у економічному зростанні. Важливим аспектом структурної реформи банківської системи в даний час має стати створення місцевих, регіональних, кооперативних і спеціалізованих банків, а також

розвиток банків для малого і середнього бізнесу. На державному рівні регулювання банківської діяльності має бути в першу чергу пов'язане зі створенням ефективної податкової системи, яка сприяє перенаправленню інвестицій банків у реальні сектори економіки.

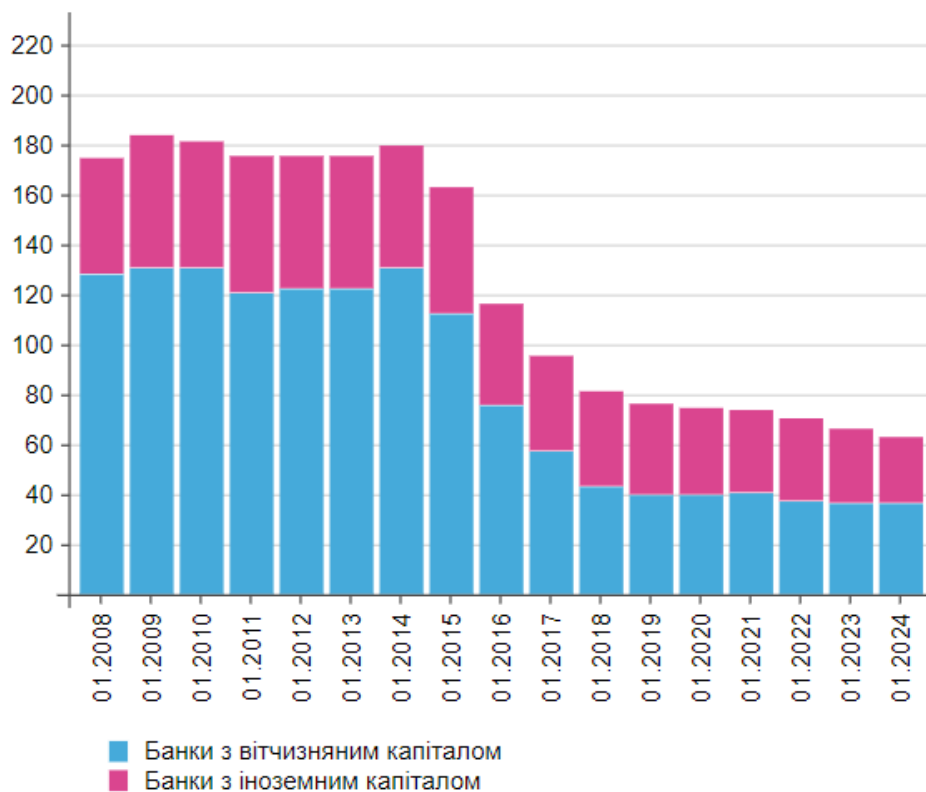

Рис. 2.4. Кількість банків в Україні у 2008-2024 рр. (одиниць)

За: [84].

Враховуючи економічну ситуацію в Україні та можливості сучасних виробників, практично неможливо реалізувати не лише важливі проекти у сфері зовнішньої торгівлі, а й економічні та інноваційні проекти за рахунок власних джерел фінансування. Щоб вийти на належний рівень і серйозно вийти на закордонні ринки, українським компаніям потрібні інвестиції, інакше в цей перспективний регіон, який ще не набув поширення в Україні, увійдуть іноземні інвестори. Банківська система є важливим елементом інфраструктури зовнішньоторговельних відносин України. Безсумнівно, банки відіграють важливу роль в розширенні імпортно-експортних операцій

вітчизняних підприємств і в активізації інвестиційного процесу в нашій країні.

На підставі результатів аналізу вимог банків до кредитів, виданих найбільшим експортним підприємствам України у 2012-2022 роках (таблиця 2.7) визначено динаміку та умови банківського кредитування експортної діяльності українських компаній.

Таблиця 2.7

Кредити, надані українськими банками найбільшим підприємствам-експортерам за 2012-2022 рр.

Назва банку	Середня річна відсоткова ставка, %	Обсяг кредитів, тис. грн.	Частка в загальному обсязі кредитів, %
ПриватБанк	13,0	2 587 205,40	76,310
Укресімбанк	13,09	303 427,70	8,950
А-Банк	12,40	160 539,90	4,730
Кредитпромбанк	13,42	117 366,00	3,460
РайффайзенБанк	14,40	86 488,80	2,550
Укрсоцбанк	14,00	38 713,00	1,140
Індустріально-експортний банк	11,00	34 501,00	1,020
УкрСиббанк	17,00	6 500,00	0,190
Кредит-Дніпро	10,00	2 957,00	0,090
ПУМБ	12,50	2 000,00	0,060
Разом	X	3 390 557,80	1000

Складено за: [84]

Українські банки в основному надають короткострокові та середньострокові позики експортним підприємствам, включаючи овердрафт, факторинг, векселі, а також надають послуги гарантійного та кредитного характеру. Однак рівень розвитку таких банківських кредитів є низьким.

Дослідники МВФ проаналізували вищезазначені макроекономічні показники у 96 країнах з 1999 по 2021 рік. Розрахунки показують, що компоненти IFM тісно пов'язані з бізнес-циклом. Наприклад, було виявлено, що чим вищий індекс достатності капіталу банківської системи (бажано вищий, ніж той, що визначається Центральним банком), тим нижчий рівень ділового циклу, тобто стабільність банківської системи безпосередньо впливає на зростання ВВП країни та зовнішню економіку. Але рівень кореляції між 2 показниками також залежить від розвитку економіки. При

низькому рівні ВВП на душу населення і низькому показнику розвитку банківської системи, тобто співвідношенні банківських активів до ВВП, достатність капіталу банку повинна бути досить високою в порівнянні з більш розвиненими країнами, в іншому випадку можливі економічні потрясіння. В цілому, експерти МВФ стверджують, що банки є свого роду подушкою безпеки для будь-якої економіки [99, с. 17].

Для визначення ступеня впливу банків на показники розвитку зовнішньоекономічної діяльності ми провели незалежне дослідження методом кореляційного аналізу. Коефіцієнти різних рівнянь регресії, які мають різні одиниці виміру для отриманих або факторних змінних, не можна порівнювати або порівнювати один з одним. Як правило, більш високе значення коефіцієнта регресії не вказує на наявність тісного зв'язку або більш високу віддачу від факторної змінної. У той же час на практиці часто доводиться порівнювати 2 або більше рівнянь регресії і оцінювати близькість їх з'єднань. Таке порівняння різних рівнянь регресії можливо тільки на основі декількох безрозмірних одиниць виміру [32, с.154].

У лінійній формі взаємозв'язку між отриманою змінною і факторною змінною найчастіше використовується коефіцієнт кореляції. Коефіцієнт кореляції приймає значення від -1 до + 1. Така кореляції приймає значення від -1 до + 1. При позитивних значеннях коефіцієнта кореляції середнє значення змінної, що виникає при зростанні факторної змінної, збільшується, а при негативних значеннях середнє значення змінної, що виникає при зростанні факторної змінної, зменшується. В економічних дослідженнях взаємозв'язок вважається близьким, якщо коефіцієнт кореляції дорівнює 0,7-0,9, а взаємозв'язок вважається слабким, якщо значення коефіцієнта кореляції дорівнює 0,2-0,4. Ця оцінка коефіцієнта кореляції є експертною та приблизною. Крім того, щоб більш точно оцінити близькість зв'язку, ми можемо розглянути зміст і мету дослідження, кількість початкових спостережень і т.д. [33, с. 69].

У процесі вивчення кореляції ми використовували офіційні дані регіональної статистики Державної служби статистики України [83]. Серед показників, що характеризують рівень розвитку регіональних банків, (X1) – кількість банків у регіоні, (X2) – статутний капітал, (X3) – середній розмір статутного капіталу на 1 діючий банк, (X4) – загальний обсяг імпорту послуг у 2021 році тощо. Результати кореляційного аналізу показані в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Коефіцієнти кореляції показників розвитку банків та зовнішньоторговельної діяльності у регіонах України у 2021 р.

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9
X1	1,00	0,99	0,49	0,970	0,96	0,47	0,96	0,760	0,96
X2	0,99	1,00	0,52	0,960	0,96	0,48	0,96	0,730	0,96
X3	0,49	0,52	1,00	0,570	0,56	0,66	0,62	0,440	0,50
X4	0,97	0,96	0,57	1,000	0,95	0,55	0,96	0,760	0,93
X5	0,96	0,96	0,56	0,950	1,00	0,56	0,98	0,760	0,96
X6	0,47	0,48	0,66	0,550	0,56	1,00	0,65	0,380	0,48
X7	0,96	0,96	0,62	0,960	0,98	0,65	1,00	0,760	0,94
X8	0,76	0,73	0,44	0,760	0,76	0,38	0,76	1,000	0,74
X9	0,96	0,96	0,50	0,930	0,96	0,48	0,94	0,740	1,00

За: розраховано автором

Кореляційний аналіз показує, що найбільша герметичність спостерігається між показниками кількості діючих банків у регіоні та такими показниками розвитку зовнішньоекономічної діяльності, як загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (X5, $k = 0,96$), обсяг імпорту товарів (X5, $k = 0,96$), X7 ($k = 0,96$), загальний обсяг експорту послуг (X8, $k = 0,76$), загальний обсяг імпорту послуг (X9, $k = 0,96$) (більше 0, 7). Можна зробити висновок, що розмір статутного капіталу регіональних банків є визначальним фактором здатності банків фінансувати зовнішньоекономічні проекти. Результати аналізу дозволяють зробити важливий висновок про те, що кошти, отримані від внесків регіону, дійсно впливають і відіграють вирішальну роль у фондах імпорту товарів і експортних фондах послуг.

Таким чином, аналіз фінансового становища банку може свідчити про те, що банк володіє великим потенціалом для фінансування різних

зовнішньоекономічних заходів і проектів. Для прикладу, ПАТ "Укресімбанк" активно здійснює кредитну діяльність зі стимулювання імпортно-експортної діяльності вітчизняних підприємств. В рамках програми торгового фінансування ЄБРР та міжнародної фінансової корпорації, Укресімбанк зміг збільшити ліміти на передекспортне, передімпортне фінансування та гарантійні операції з виконання зовнішньоекономічних контрактів з партнерами в різних країнах і регіонах країни і краще задовольнити потреби клієнтів. світ.

Висновки до розділу 2

1. Аналіз механізмів функціонування зовнішньоторговельної інфраструктури України дозволяє зробити висновок, що її ефективність і подальший розвиток безпосередньо залежать від швидкості і якості трансформації ринку під час війни в Україні, збалансованості та узгодженості державної політики, розвитку всієї національної економіки. Участь України в регіональних групах дозволяє, з одного боку, знизити витрати на їх обслуговування за рахунок використання інфраструктурних об'єктів, яких ще немає на території нашої країни, а також за рахунок спільного використання інфраструктурного обладнання, послуг елементів інфраструктури іноземного походження. По-друге, регіональна інтеграція – це дуже збалансований підхід до визначення пріоритетів зовнішньоекономічної політики, щоб максимізувати реалізацію національних інтересів України на даному етапі, бажано більш широкую участь у спільних інфраструктурних проектах з країнами Західної та Східної Європи та країнами Чорноморського басейну.

2. Недоліком інституційного надання консультаційних послуг у системі зовнішньоторговельної діяльності в Україні є те, що концептуально надання консультаційних та консультаційних послуг неможливо точно контролювати, зокрема якість і стандарти консультаційних послуг. Питання ліцензування консалтингової діяльності досі не вирішене. Відсутня робота консультантів з

питань управління в професійних і державних установах. Таким чином, напрям удосконалення інституційного надання консультаційних послуг у системі зовнішньоторговельної діяльності України полягає в наступному: посилення ролі асоціацій професійних державних органів та господарюючих суб'єктів, розробка та впровадження професійних та інституційних норм і стандартів консультування, створення та ведення інформаційної бази даних зовнішніх ринків України. Послуги управлінського консалтингу об'єднують поняття "консалтинг" на законодавчому рівні, розширюючи включення відповідних професій до державного класифікатора.

3. Аналіз поточних станів фінансової складової зовнішньоторговельної інфраструктури України дозволив визначити, що максимальна сума українського експортного кредиту була ініційована Державним експортно-імпортним банком України у співпраці з Україною в рамках проектів розвитку експорту (PRE) Світового банку та кількох комерційних банків (які приєдналися до PRE). Аналогічно кредитам, виданим іншим юридичним особам), важливою складовою міжнародних фінансових відносин Укресімбанку є міжнародні платежі, валютні, кредитні та інвестиційні операції. Характер міжнародних розрахунків і їх організація пов'язані з розвитком, інтернаціоналізацією товарного виробництва і збуту. Міжнародні рішення про ізольоване переміщення цінностей при міжнародних продажах спрямовані на забезпечення виконання імпортних і експортних операцій через невідповідності в термінах виробництва, продажу та оплати товарів, а також фрагментації торгових площ. Інша економічна діяльність на міжнародній арені – це надання економічної допомоги окремим країнам. Більшість усіх міжнародних угод укладаються через міжнародні торговельні відносини.

РОЗДІЛ III НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

3.1. Стратегічні засади та пріоритети розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури в умовах поглиблення міжнародної інтеграції України

Повномасштабна війна в Україні вимагає трансформації та вдосконалення механізмів функціонування, регулювання, стратегічного управління зовнішньоторговельною діяльністю та поглиблення наукових досліджень з цих питань. Досвід багатьох країн показує, що для розвитку зовнішньоторговельної діяльності необхідна зважена і збалансована торговельна політика, що представляє собою інтеграцію лібералізації і протекціонізму в різних аспектах, особливо важливо вирішити питання щодо створення механізму державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності.

Як вже говорилося в попередньому розділі, ефективність зовнішньоторговельної діяльності вітчизняних підприємств багато в чому залежить від створення відповідної інфраструктури, яка повинна забезпечувати вільне переміщення готової продукції, сировини і засобів виробництва від експортерів та імпортерів до споживачів. Ключові проблеми в цьому процесі полягають в усуненні бар'єрів для входу на ринок для дрібних виробників за допомогою співпраці, відмови держави від політики, що регулює місцеві ринки з точки зору цін, і усунення методів управління ринком.

Інфраструктура зовнішньої торгівлі України формується під впливом внутрішнього і зовнішнього попиту. Внутрішній попит складається з потреб учасників ринку: сировина, обладнання тощо, зовнішній попит визначає обсяг продукції, що експортується за кордон. Щоб оцінити рівень ринкового попиту, необхідно вивчити основні канали збуту продукції, що випускається

компаніями державного та приватного сектора. Згідно з дослідженням [60], основним каналом збуту вітчизняної експортної продукції були продажі через посередників. Тобто більша частина експортованої продукції продається ринковим посередникам, а не на організованих і прозорих ринках (наприклад, на біржах). Отже, інфраструктура зовнішньої торгівлі сприяє матеріально-технічній підтримці виробництва, допомагаючи виробникам просувати продукцію від виробників іноземним кінцевим споживачам (або імпортерам) (рис. 3.1).

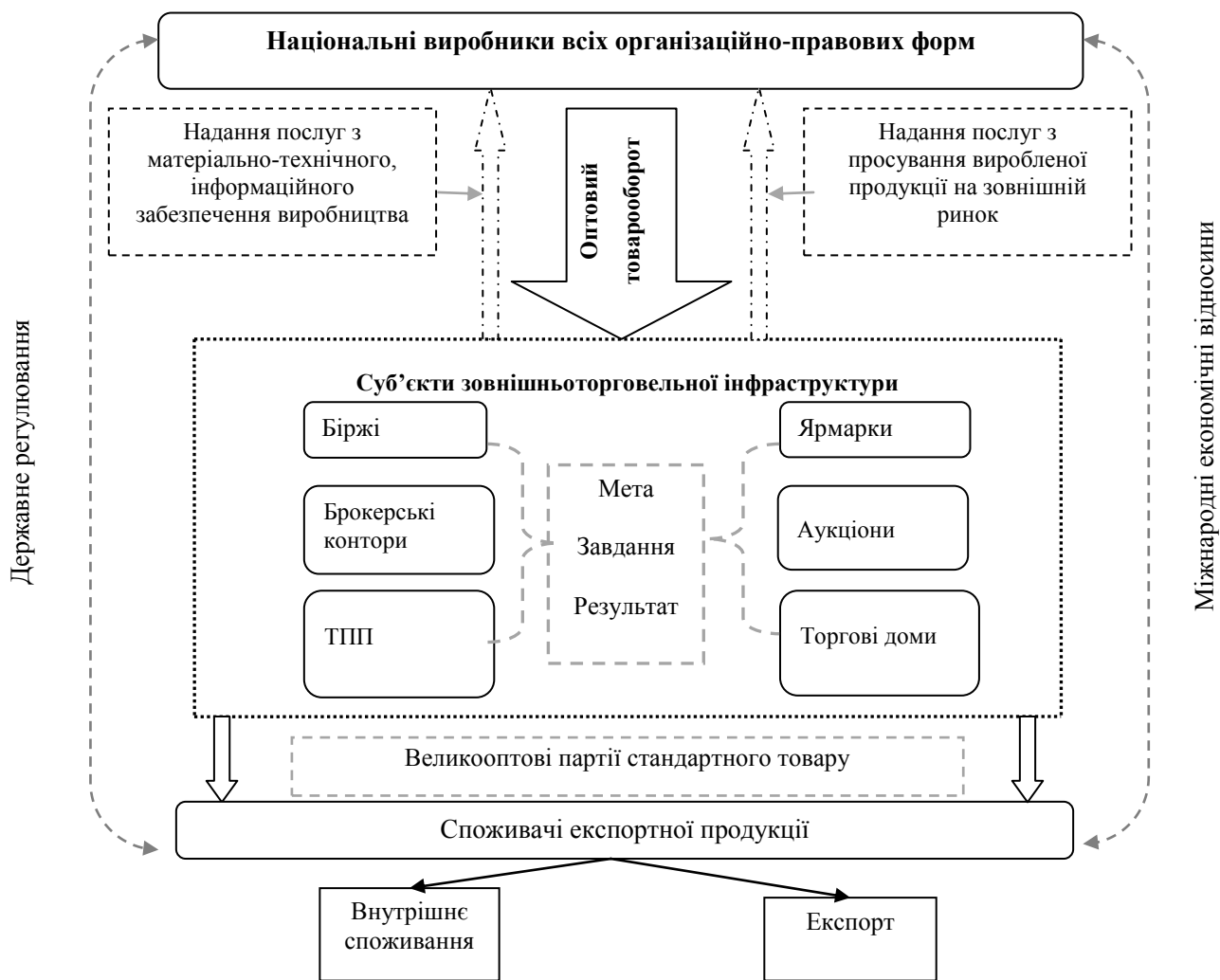

Рис. 3.1. Організаційно-економічні механізми функціонування зовнішньоторговельної інфраструктури України

За: побудовано автором

Комплексний характер розвитку зовнішньоторговельної

інфраструктури передбачає поступове вирішення багатьох питань, створення єдиного інформаційного, маркетингового та матеріально-технічного середовища для впровадження зовнішньоторговельної діяльності. Інфраструктура зовнішньоторгівельної діяльності повинна генерувати цінові сигнали в результаті взаємодії попиту і пропозиції. Створення зовнішньоторговельної інфраструктури передбачає створення інтегрованої багаторівневої системи, метою якої є стимулювання зростання експортного потенціалу та задоволення на цій основі інтересів експортерів сировинних товарів.

Як показує світовий досвід, за рахунок використання біржових агентів учасники ринку отримують всі вигоди від використання біржових механізмів та інструментів і мають можливість оптимізувати маркетингові витрати і знизити рівень транзакційних витрат. На нашу думку, активізація зовнішньої торгівлі вітчизняними підприємствами через біржовий ринок може здійснюватись державними та приватними інституціями, яким на законних підставах делеговані певні повноваження.

Розвиток зовнішньоторговельної інфраструктури має здійснюватися на конкурсній основі. Конкуренція може виникнути в результаті лібералізації доступу до діяльності без технічних перешкод, конкурентної пропозиції послуг монополіями, де існують умови природних монополій, лібералізації діяльності, спрямованої на виробництво альтернативних послуг. Формування та використання об'єктів інфраструктури зовнішньої торгівлі, державних і приватних, має відбуватися паралельно. Цей розвиток може бути обумовлено певними економічними заходами, а саме:

- суворі цільова орієнтація субсидій на підтримку внутрішнього експорту;
- огляд розробки систем ціноутворення, правил і проектів розвитку інфраструктури з урахуванням впливу зовнішніх чинників;
- децентралізація та взаємодія з користувачами місцевих доріг,

вдосконалення технічного обслуговування (трубопроводів, портів, залізниць тощо). Це збільшить повернення державних благ через підвищення ефективності використання інфраструктури, наприклад таких як дороги, мости тощо;

- вдосконалення методології планування проектів, що охоплюють економічні, екологічні, соціальні та промислові інтереси;

- розумний бюджетний розподіл державних програм капіталовкладень для підвищення соціальної цінності великих інфраструктурних мереж, таких як магістральні дороги.

Пріоритетом розвитку інфраструктури зовнішньоторговельного маркетингу повинна бути активізація ярмаркової та виставкової діяльності. Основним завданням організації роботи міжнародних виставок і ярмарків має стати створення умов для ознайомлення споживачів з новими видами товарів, продукції, визначення пропозицій і попиту на інноваційну продукцію, знайомство з передовими технологіями виробництва і розвитку відносин в сфері імпортової та експортної торгівлі. Виставки та ярмаркова діяльність є невід'ємною частиною ринкових процесів, які сприяють позитивним структурним змінам в економіці, науково-технічному і технологічному оновленню вітчизняного виробництва і, перш за все, більш широкої привабливості іноземних інвестицій. Позитивним моментом є те, що у довоєнний час кількість виставкових заходів в Україні з кожним роком збільшувалася, а підтримка виставкових послуг з боку держави навіть під час війни збільшується з урахуванням інтересів вітчизняних виробників та експортерів.

На наш погляд, важливу роль в процесі надання банківського кредитування експортної діяльності підприємств відіграють держави, які проводять політику в цій області і використовують безліч інструментів (рис. 3.2), важливе місце в ньому займають кредитні та фінансові.

Рис. 3.2. Інструменти стимулювання експорту

За: побудовано автором

Держава забезпечує фінансові стимули для експорту за допомогою кредитних і фінансових продуктів і компенсує підприємствам більш високі ризики і витрати на продаж товарів і послуг за кордон в порівнянні з ризиками і витратами компаній, орієнтованих на маркетинг своєї продукції на внутрішньому ринку. У той же час шляхом випуску кредитних та фінансових продуктів, тобто компенсації різниці процентних ставок, забезпечення та забезпечення експортних кредитів, держава мотивує банківські установи надавати позики експортним підприємствам. Вивчення практики експортної діяльності вітчизняних підприємств дозволило зробити висновок про недостатній рівень державної підтримки експортерів в Україні. Такі інструменти, як державний експортний кредит, страхування та гарантія експортного кредиту, не використовуються, а також немає нормативно-правової бази, що регулює цю сферу.

Проаналізуємо можливість того, що основні види державної фінансової підтримки, що реалізуються країнами розвинених країн, можуть бути реалізовані в нинішніх умовах інституційної та інфраструктурної підтримки

зовнішньоторговельної діяльності в Україні.

1. Страхування експортних операцій (контрактів) без використання кредиту та страхування експортних кредитів. На думку експертів, страхування в Україні розвивається досить інертно. Водночас частка премій у ВВП зменшується. Незважаючи на значну кількість страхових компаній, насправді основна частка страхових виплат (99%) забезпечується страхуванням ризиків 100 страхових компаній. Діяльність більше 200 компаній була заморожена [83].

2. Надання кредитів українським експортерам за рахунок власних або залучених ресурсів банками або фінансовими установами. Основним національним банком України, що надає прямі позики на експортну діяльність, є Державний експортно-імпортний банк України. Публічне акціонерне товариство "Державний експортно-імпортний банк України" (Укрексімбанк) є одним з найважливіших фінансових інститутів країни, орієнтованим на підтримку розвитку ЗЕД. В даний час це акціонерне товариство, 100% акцій якого належить державі. Згідно з статутом, метою діяльності банку є створення сприятливих умов для зміцнення і реалізації виробничого і торгового потенціалу сектора економіки, орієнтованого на економічний розвиток і підтримку вітчизняних виробників, кредитно-фінансову підтримку процесу структурної перебудови, орієнтацію на експорт та імпортозаміщення, а також отримання прибутку в інтересах банку і його акціонерів.

3. Державні гарантії зобов'язань, взятих на себе експортером. Згідно з нормативними документами, що діють в Україні, державна гарантія – це спосіб для держави гарантувати, що борг позичальника перед кредитором буде повністю або частково виконаний державою. Це пов'язано з тим, що, по суті, надання державою державних гарантій за кредитами для повного або часткового здійснення платежів на користь кредитора через невиконання позичальником зобов'язань за отриманим кредитом значно знижує кредитний

ризик за рахунок зниження ставок за кредитами. Ризики, пов'язані з наданням державних гарантій, – це ймовірність непередбачених подій (ситуацій), що призводять до збільшення видатків державного бюджету на виконання гарантійних зобов'язань, для яких у Законі підкреслюються кредитні, операційні ризики та ризики ліквідності.

Підводячи підсумок, відзначимо, що пропоновані рекомендації сприятимуть підвищенню ефективності стратегічного управління розвитком зовнішньоторговельної інфраструктури України. Основні результати досліджень, методи та підходи універсальні для формування стратегій інноваційного розвитку на основі системного підходу і можуть бути використані відповідно до Державної програми економічного розвитку до 2020 року.

3.2. Обґрунтування рекомендацій щодо розвитку консалтингової інфраструктури зовнішньої торгівлі України

Недостатність послуг консалтингу в умовах війни не сприяє збільшенню обсягів та підвищенню активності зовнішньоторговельної діяльності, що актуалізує проблеми обґрунтування ефективних стратегічних, тактичних механізмів і засобів розвитку сфери послуг консалтингу у системі зовнішньоторгівельної діяльності України. Складність проблем узгодженого розвитку зовнішньоторгівельної сфери держави, її суб'єктів і консалтингу потребує комплексного стратегічного підходу, передбачає розробку стратегії посилення значення консалтингових послуг у процесі зміцнення позицій вітчизняних підприємств (як наслідок, і держави, покращення її ефективної участі в міжнародному поділі праці) на зовнішніх ринках, досягнення поставлених ними цілей на основі врахування зовнішніх чинників (рис. 3.3).

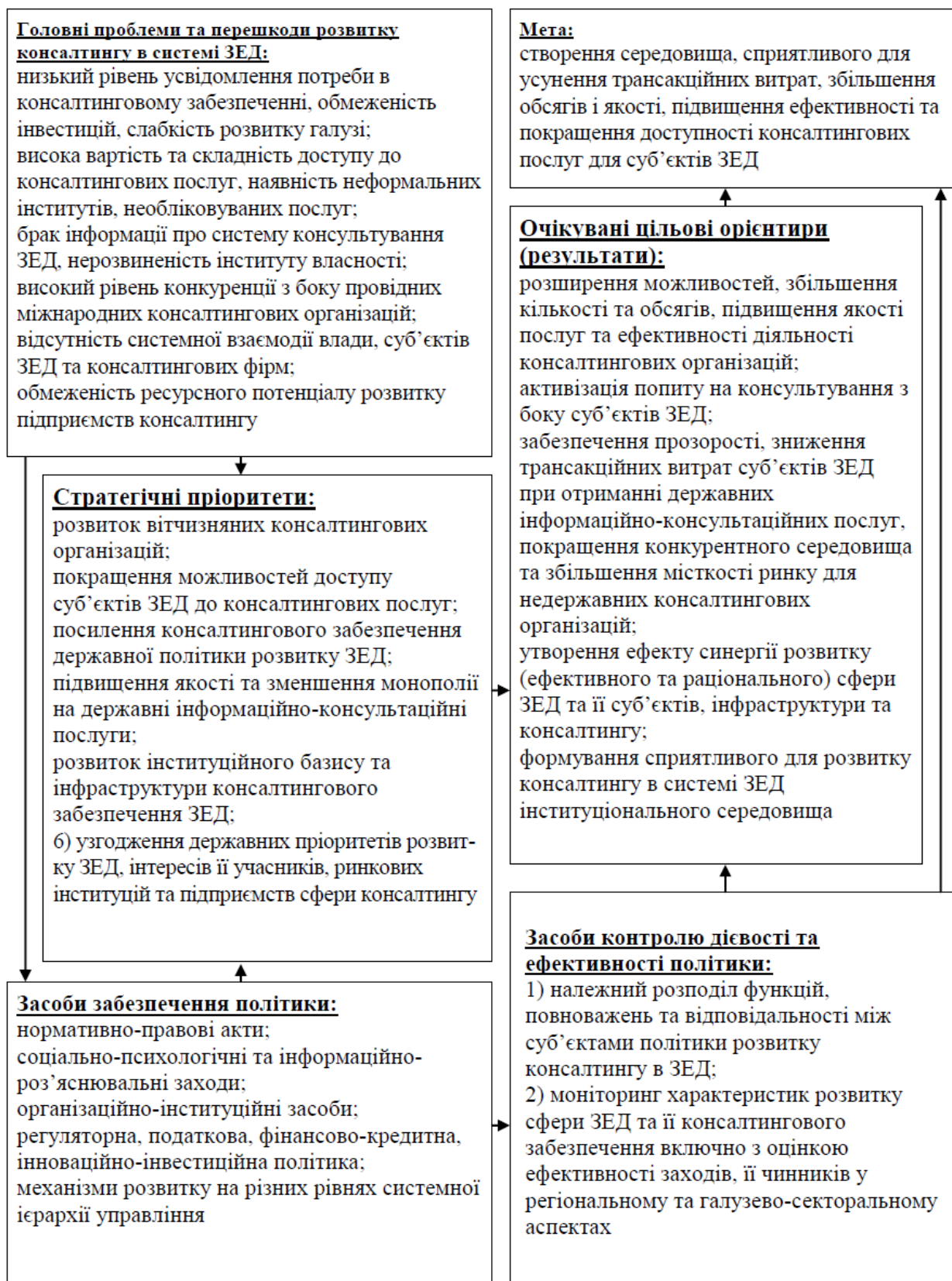

Рис. 3.3. Стратегічні пріоритети розвитку послуг консалтингу в системі зовнішньоекономічної діяльності України

Побудовано автором за: [31; 63; 78]

Цілі стратегії визначають створення сприятливих умов для збільшення кількості та якості, підвищення ефективності та підвищення доступності консультаційних послуг зовнішньоторговельних організацій. Стратегічними пріоритетами, відповідно до яких розробляються і реалізуються заходи, спрямовані на досягнення цілей в аналізованих областях, є: 1) розвиток вітчизняних консультаційних організацій; 2) приділення більшої уваги зовнішній торгівлі; 3) консультаційна підтримка національної політики, спрямованої на розвиток зовнішньоторговельної діяльності; 4) підвищення якості і зниження монополії на Національні інформаційні та консультаційні послуги; 5) поліпшення інституційної баз та інфраструктури для консультаційної підтримки зовнішньоторговельної діяльності; 6) визначення національних пріоритетів для розвитку зовнішньоторговельної діяльності, інтересів учасників, ринкових інститутів і консалтингових підприємств.

Для того, щоб поліпшити систему консультаційної підтримки зовнішньоекономічної діяльності, вітчизняні консалтингові компанії повинні приєднуватись до світової спільноти консультантів, для того, щоб підвищити професійний рівень консультантів для подальшого створення міжнародних стандартів практики і підвищити якість обслуговування. Визнання цього більшістю компаній є позитивним. Так, згідно з оглядами українського ринку управлінського консалтингу, 70% компаній вважають, що міжнародна сертифікація дуже необхідна, і тільки 10% вважають її нереальною. [30, с. 13].

У той же час політика вітчизняних консалтингових компаній щодо зміцнення факторної конкурентної переваги полягає в наступному: 1) поліпшення ресурсного забезпечення діяльності, 2) зміцненні існуючих перспективних сильних сторін і можливостей. По-перше, важливо усунути концентрацію регіональних інформаційних та консультаційних послуг, сприяти поширенню внутрішніх консультаційних послуг на закордонних ринках та підвищити інвестиційну активність. Якщо консалтингові компанії

зосереджують свою діяльність виключно на внутрішніх клієнтах без належної взаємодії та підтримки з боку внутрішніх та зовнішніх консультантів, вони не можуть гарантувати сильну конкурентоспроможність та подальший розвиток. Заохочуватиметься диверсифікація комерційної діяльності у сфері консалтингових послуг таким чином:

- створення комісії на основі реляційної бізнес-структури і зовнішніх представництв України, в завдання яких повинен входити фактор внутрішнього консультування для посилення конкурентної переваги: співпраця з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та сприяння створенню мережі конкурентних відносин для підвищення конкурентоспроможності внутрішніх консалтингових послуг на зовнішніх ринках; прямі консультації з субпідрядниками для зміцнення співпраці між консалтинговими організаціями та іноземними компаніями (переважно корпоративними структурами) на основі договірних відносин; надання експертних консультацій початківцям експортерам; надавати інформаційну підтримку і створювати службу підтримки для проведення маркетингових заходів на зарубіжних ринках збуту; шукати франчайзерів і організовувати виставки товарів (послуг); системна підтримка компаній в зарубіжних регіонах;

- підвищення якості інформаційних і консультаційних послуг в країні і підвищення ефективності управління компаніями, які їх надають; для цього необхідно розробити механізми, що сприяють переходу консалтингових фірм на міжнародні стандарти якості. Мабуть, найбільш ефективним тут є фінансування за рахунок бюджетних коштів навчань бізнес-менеджерів і фахівців, а також навчання і консультації з відповідної міжнародної сертифікації якості;

- підвищення доступності фінансових і кредитних ресурсів для розвитку вітчизняних підприємств консалтингових послуг. Зрозуміло, що адекватна фінансова підтримка є основою конкурентоспроможності

підприємств усіх видів економічної діяльності. Вони можуть покрити витрати, достатні для створення необхідної матеріально-технічної бази консалтингових компаній, зміцнення їх інтелектуального і кадрового потенціалу. Однак доступність фінансових ресурсів у внутрішньому банківському секторі під час війни утруднена, а витрати значно вище в порівнянні з економічно розвиненими країнами. Це одна з об'єктивних перешкод на шляху зміцнення конкурентоспроможності українських консалтингових компаній, а також в контексті останнього, що залучає кошти з міжнародних фінансових і кредитних фондів, держава несе відповідальність за фінансовий розвиток консалтингової підтримки держави.

- зовнішньоекономічна сфера потребує налагодження ефективної взаємодії зі спільною участю асоційованих комерційних організацій, представників фінансового та кредитного секторів, консалтингових компаній та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Необхідно ініціювати створення і збільшення обсягу діяльності фондів. Світова практика показує, що сегмент консалтингових продуктів здатний забезпечити ефективне управління такими установами, раціональний розподіл ресурсів, структурно збалансований розвиток різних консалтингових компаній (консультування транснаціональних корпорацій, багатофункціональних або багатoproфільних компаній, навчальних центрів, окремих незалежних консультантів);

- збільшення кількості існуючих ефективних консалтингових підприємств, сприяння створенню нових консалтингових підприємств, консультування підприємств і підтримка їх ЗЕД, виконання функції центру формування відносин співробітництва, пріоритетного використання офісів і виробничих площ для цих організацій, підтримки знань і ресурсів на підприємствах, що випускають продукцію на експорт. Доцільним є розробка та впровадження розробки інноваційних послуг консалтингових компаній, спрямованих на впровадження інноваційних технологій, які можуть бути використані для поліпшення якості життя. При цьому якісний ефект може

бути досягнутий навіть на регіональному рівні (поліпшення ділового клімату, підвищення іміджу уряду, підвищення інвестиційного рейтингу регіону тощо).

Підводячи підсумок, можна відзначити, що метою консультаційних послуг повинні бути ефективні рекомендації для вирішення проблемних аспектів зовнішньої торгівлі та адаптації до її швидко мінливих і складних умов. В результаті через складність міжнародних фінансово-економічних відносин та повномасштабної війни виникає потреба в таких послугах, як антикризове консультування, яке включає в себе список рекомендацій щодо подолання ознак внутрішньої кризи в комерційних організаціях (юридичні, інвестиційні, акціонерні, управлінські та інші аспекти консультування). Тобто антикризове управління призначене для вивчення діяльності зовнішньоторговельних організацій і вибору стратегій подолання кризи. В рамках цього типу консультування консультант виявляє і аналізує внутрішні і зовнішні причини кризи, проводить SWOT-аналіз, визначає конкурентоспроможність підприємства і його товарів (послуг), аналізує і покращує місію і цілі організації, підвищує фінансову віддачу, знижує витрати, встановлює очікування, формує оптимальну антикризову стратегію, оцінює досягнуті результати.

Висновки до розділу

1. Посилення експансії вітчизняних підприємств на зовнішні ринки для реалізації експортного потенціалу має ґрунтуватися на власних конкурентних перевагах, які необхідно збільшувати та зміцнювати, а також на зовнішніх можливостях, що виникають у процесі використання зовнішньоторговельної інфраструктури. У зв'язку з цим посилення комплексного характеру розвитку інфраструктури зовнішньоторговельної діяльності та створення умов для її функціонування як цілісної системи можливо тільки в разі цілеспрямованих зусиль державних і комерційних структур, ефективної взаємодії

національних і міжнародних організацій, односторонніх дій політичних і економічних факторів. Вектор державної підтримки має бути спрямований на розвиток ефективної зовнішньоторговельної інфраструктури в контексті членства України в СОТ та поглиблення європейської інтеграції. Поліпшенню ситуації сприяє комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію зовнішньоторговельних відносин: удосконалення державної інвестиційної, валютної та тарифної політики, механізмів управління маркетингом; управління персоналом у сфері зовнішньої торгівлі; контроль цін; активізація іноземного підприємництва.

2. Метою політики щодо розвитку консультаційних послуг з питань зовнішньоторговельної діяльності в Україні є створення сприятливих умов для збільшення обсягів, підвищення якості, підвищення ефективності та розширення доступності консультаційних послуг з питань зовнішньоторговельної діяльності. Досягненню цієї мети допоможе реалізація наступних стратегічних цілей: 1) розвиток вітчизняних консалтингових організацій; 2) доступ зовнішньоторговельних організацій до консультаційних послуг; 3) посилення консультативного супроводу в сфері державної політики розвитку зовнішньоторговельної діяльності; 4) підвищення якості та усунення обмеження зовнішньоторговельної діяльності; монополія державних інформаційно-консультаційних послуг; 5) консультаційний супровід зовнішньоторговельної діяльності; 6) встановлення національних пріоритетів розвитку зовнішньоторговельної діяльності з врахуванням інтересів її учасників, ринкових інститутів та консалтингових підприємств.

ВИСНОВКИ

1. Вивчення теоретико-методичних засад функціонування зовнішньоторгівельної інфраструктури України дозволяє зробити висновок, що її подальший розвиток й ефективність безпосередньо залежатимуть від швидкості і якості трансформації ринку в Україні, збалансованості та узгодженості державної політики, розвитку всієї національної економіки. Розширення масштабів зовнішньоторговельних зв'язків вітчизняних підприємств дає можливість, з одного боку, використовувати інфраструктурні об'єкти, яких ще немає на території нашої країни, і користуватися послугами інфраструктурних елементів іноземного походження. Крім того, витрати на технічне обслуговування можуть бути скорочені за рахунок спільного використання об'єктів інфраструктури. На даному етапі бажано забезпечити більш широку участь нашої країни в спільних проектах з розвитку торговельної інфраструктури з країнами Західної та Східної Європи, країнами Чорноморського басейну.

2. Щоб стати рівноправним учасником загальноєвропейського інтеграційного процесу, Україні доведеться докласти більше зусиль для створення нової економічної системи для входження в період стабільності і подолання економічної криз. Встановлення активних і взаємовигідних торговельних відносин з країнами-партнерами передбачає створення інфраструктури зовнішньої торгівлі, сумісну з інфраструктурою Західної Європи і здатної працювати в тій же системі координат. Її основними елементами є суб'єкти самостійної господарської діяльності; економічний раціоналізм у відносинах з країнами-учасницями, встановлення режиму вільного переміщення товарів, послуг і капіталу, створення мережі банків і бізнес-центрів для фінансування та інформаційної підтримки проектів розвитку імпорту та експорту, комплексне використання і збереження природних ресурсів, співпраця в розвитку паливно-сировинної бази, раціональне використання енергоресурсів, технічне переозброєння

металургійних підприємств, співпраця та розвиток у галузях агропромислового комплексу, харчової промисловості, створення сучасних комунікацій; розвиток єдиної митної системи.

3. Роль інформаційних та консультаційних послуг у розвитку зовнішньоторговельної діяльності полягає в координації та задоволенні інтересів суб'єктів цієї системи, створенні, впровадженні та комерціалізації економічних, технічних, продуктових та інших інновацій суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності, а також інтеграції їх у їх формування та реалізацію інноваційних можливостей системи зовнішньоторговельної діяльності держави за рахунок організаційно-управлінських інновацій суб'єктів управління зовнішньоторговельною діяльністю. Це має зіграти свою роль. Зокрема, для органів державної влади – це узагальнення та застосування світового досвіду щодо створення ефективного та повноцінного інституційного середовища для зовнішньоторговельної діяльності, демонстрація пріоритету мобілізації та припинення певних видів економічної діяльності в рамках зовнішньоторговельної діяльності, а також вироблення рекомендацій щодо поглиблення співпраці між державами, міжнародними економічними інститутами та асоціаціями. Що стосується інституційної інфраструктури зовнішньоторговельної діяльності – необхідне розширення консультаційної підтримки організацій, що займаються зовнішньоторговельною діяльністю, щодо обсягу, напрямів та форми допомоги; що стосується міжнародної торгівлі та асоціацій у цій сфері – необхідне розширення консультаційної підтримки на всіх технічних етапах зовнішньоторговельної діяльності.

5. Іноземний досвід ефективного використання зовнішньоторговельної інфраструктури буде дуже корисний для сектору зовнішньої торгівлі. Це пов'язано з тим, що існують проблеми з моніторингом, а професійні асоціації просто не виконують офіційно існуючі статутні функції. Сегмент інформації все ще залишається проблемою, немає ефективного моніторингу внутрішніх

та зовнішніх ринків, і навіть існуюча інформація недоступна для всіх структур через проблемний характер систематичного розповсюдження. Це обмежує його ефективний конкурентний потенціал. Кабінет Міністрів України здійснює моніторинг окремих секторів економіки, але ця інформація доступна на галузевому рівні, частково для науковців, але виробник її не отримує. У той же час можна стверджувати, що зовнішньоторговельна інфраструктура сьогодні вже сформована, але в її успішному функціонуванні і розвитку є деякі інституційні труднощі.

6. На нинішньому етапі міжнародного співробітництва Україна вступає у фазу розвитку консультування, яка обіцяє значні перспективи, водночас вона має подолати систематичні економічні, інституційні, управлінські, історичні, етнічні та професійні психологічні бар'єри у розвитку консультаційної підтримки зовнішньоторговельних організацій. Консультаційні послуги з питань зовнішньоторговельної діяльності в Україні залишаються недостатніми – частка консультаційних послуг у ВВП та експорті послуг невелика, структура послуг неадекватна, конкурентоспроможність внутрішніх консультаційних послуг на зовнішніх ринках низька, адекватних послуг з бухгалтерського обліку та якості поставок, консультаційних послуг для суб'єкт зовнішньоторговельної діяльності є недостатнім, немає належного моніторингу підтримки логістики.

7. Фінансова інфраструктура відіграє важливу роль у розвитку внутрішньої та зовнішньої торгівлі. У контексті членства в СОТ і поглиблення європейської інтеграції основним завданням уряду в розвитку банківської інфраструктури для обслуговування зовнішньоторговельної діяльності має бути забезпечення стабільності і надійності банківської системи, посилення її концентрації, активне залучення іноземного капіталу в банківську систему, включаючи країни-члени ЄС, і значно розширення механізмів довгострокового кредитування та інструментів банківського обслуговування. Необхідна адекватна і надійна правова база для діяльності

фінансових установ, посилення конкуренції між ними і значне вдосконалення механізму банківського нагляду. Вирішення проблем розвитку банківського сектора можливо тільки шляхом реалізації комплексу заходів, які не обмежуються усуненням протиріч в законодавстві.

8. Щоб стати рівноправним учасником загальноєвропейського інтеграційного процесу, Україні доведеться докласти більше зусиль для створення нової економічної системи. Це передбачає усунення бар'єрів для спілкування із зовнішнім світом, встановлення активних і взаємовигідних торговельних відносин з країнами-партнерами. Для цього слід створити ефективну зовнішньоторговельну інфраструктуру, бути сумісними з західноєвропейськими країнами і мати можливість працювати в тій же системі координат. Забезпечення комплексного характеру розвитку інфраструктури зовнішньоторговельного сектора і створення умов для його функціонування як цілісної системи можливо тільки в разі цілеспрямованих зусиль державних і комерційних структур, ефективної взаємодії національних і міжнародних організацій, односторонньої дії політичних і економічних факторів. Удосконалення інституційної бази консалтингових послуг в системі зовнішньоторговельної діяльності вимагає послідовного вирішення наступних основних завдань: 1) підтримка створення і розвитку консалтингових підприємств; 2) забезпечення співпраці консалтингових підприємств із зовнішньоторговельними та зовнішньоекономічними організаціями, міжнародними фінансовими організаціями; 3) поліпшення координації і взаємодії внутрішнього і зовнішнього консультування; 4) розширення процесів інтеграції в систему відносин суб'єкта зовнішньої торгівлі і консалтингових підприємств, реалізація проектів, кластерне і мережеве співробітництво, інтернаціоналізація, аутсорсинг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексійчук В. М. Організація інформаційно-консультаційного забезпечення АПК України / П. Т. Саблук (ред.). – К., 2023. – 437с.
2. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2022 році». – К. : НІСД, 2022. – 688 с.
3. Апопій В. В. Внутрішня торгівля та АПК України: ефективність взаємодії: монографія / В. В. Апопій. – Л. : Видавництво Львівської комерційної академії, 2007. – 368с.
4. Бабан Т.О. Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств після вступу України до СОТ / Т.О. Бабан // Вісник ХНАУ ім. В.В.Докучаєва. Серія "Економіка і природокористування", 2019. – Вип. №4. – С. 7-12.
5. Білоусько Я. К. Формування ринків матеріальних ресурсів / Г. М. Підлісецький (ред.). – К. : Інститут економіки, 2022. – 427с.
6. Белявцев М.І. Інфраструктура товарного ринку / М.І.Белявцев, Л.В.Шестопалова. – К.: Центр навчальної літератури, 2023. – 416с.
7. Беренштейн Б.Л. Перспективи розвитку українського біржового ринку / Б.Л. Беренштейн, О.М. Третяк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua.
8. Благодатний А. В. Розвиток і вдосконалення фінансово-кредитного механізму обслуговування ЗЕД. – К. : ННЦ "Ін-т світової економіки", 2020. – 164с.
9. Бородіна О. Зовнішньоторговельна політика України: витоки, сучасний стан і нові можливості в контексті інституціоналізму та викликів глобалізації / О.Бородіна // Економіка України. – 2022. – № 10. – С. 94-111.
10. Ботвіна Н. О. Шляхи посилення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на європейському ринку / Н. О. Ботвіна

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua.

11. Бурлай Т. В. Критерії оцінки перспектив конвергенції перехідних економік / Т. В. Бурлай // Економіка і прогнозування. – 2015. – № 1. – С. 55.

12. Бухгалтерська звітність Кіровоградської ТПП.

13. Веб-сторінка Комітету міжнародної торгівлі ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uno.org.

14. Виробнича інфраструктура первинної структурної ланки економіки в умовах переходу до ринку: Автореф. дис... канд. екон. наук [Електронний ресурс] / І.О. Кондаурова; Харківський. нац. ун-т. – Харків, 2019. – 20 с. – укр.

15. Вільямсон Олівер Е. Економічні інституції капіталізму: фірми, маркетинг, укладання контрактів / Олівер Е. Вільямсон. – К. : АртЕк, 2014. – 472с.

16. Володін С. А. Наукові основи інноваційного провайдингу на прикладі наукоємної сфери ЗЕД / С. А. Володин. – К. : Дія, 2019. – 112 с.

17. Геєць В. І Матеріали міжнародної наукової конференції: Інституційні трансформації та соціально-економічний розвиток // Економічна теорія. – 2023. – № 2. – С. 90-113.

18. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

19. Гуменна О. В. Виставкова діяльність у сфері ЗЕД: Дис... канд. екон. наук / Національний науковий центр "Інститут світової економіки" НАН України. – К., 2021. – 206 с.

20. Гуменюк О.О. Оцінка ефективності функціонування інфраструктури зовнішньої торгівлі / О.О. Гуменюк // Інноваційна економіка. – 2022. – №3 (5). – С. 23-28.

21. Данилишин Б. М. Збільшення обсягів зовнішньої торгівлі України після вступу в СОТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2018/02/16/118716>.

22. Двадцять мільйонів доларів кредиту надасть компанії UkrFarm Funding Limited ЄБРР // Україна молода. – 2023. – № 86. – С. 2.

23. Дем'яненко М. Я. Фінансові проблеми формування і розвитку ринкової інфраструктури (доповідь) / М.Я. Дем'яненко // Економіка України. – 2022. – № 5. – С. 4-13.

24. Державна підтримка українського експорту / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrexport.gov.ua>.

25. Державне підприємство «Державний інформаційно-аналітичний центр моніторингу зовнішніх товарних ринків» [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: www.dzi.com.ua.

26. Держзовнішінформ інформує [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.eximb.com>.

27. Державний експортно-імпортний банк [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://dzi.gov.ua/about/pidpriemstvo-informue>.

28. Довідка щодо стану інституційного забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні (станом на 01.01.2023 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua.

29. ДП «Держзовнішінформ» розвиває експортну спроможність малого і середнього бізнесу [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://dzi.gov.ua/about/novini-pidpriemstva/dp-derzhzovnishinform-rozvivaie-eksportnu-spromozhnist-malogo-ta-serednogo-biznesu>.

30. Експерти стосовно розвитку ринку маркетингових досліджень в Україні (опитування проведено у грудні 2015 - січні 2022 року) [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: www.uam.com.ua.

31. Експортний консалтинг ДП «Укрпромзовнішекспертиза» [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.expert.kiev.ua/ru/strategicheskie-razrabotki>

32. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво

між територіальними общинами або властями (21 травня 1980 р., м. Мадрид).
Текст українською мовою. – Рада Європи. - 35 с.

33. Єріна А. М. Теорія статистики: практикум / А. М. Єріна, З. О. Пальян. – К.: Тов-во "Знання", КОО, 2012. – 197 с.

34. За підтримки Нідерландів українців навчають надавати якісні експортні послуги [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://exportukr.com/uk/news/za-pidtrymky-niderlandiv-ukrayinciv-navchat-nadavaty-yakisni-eksportni-poslugy>.

35. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 49 (03.12.2004). – С. 527.

36. Закон України „Про загальні засади створення й функціонування спеціальних (вільних) економічних зон” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

37. Закон України "Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

38. Закон України „Про захист економічної конкуренції” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

39. Закон України „Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

40. Закон України „Про зовнішньоекономічну діяльність” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

41. Закон України "Про концесію" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

42. Закон України "Про концесію на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг" № 1286-XIV від 14.12.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

43. Закон України „Про міжнародний комерційний арбітраж” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
44. Закон України „Про митний тариф України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
45. України „Про оподаткування прибутку підприємств” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
46. Закон України "Про оптові ринки сільськогосподарської продукції" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
47. Закон України "Про підприємства в Україні" від 27 березня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
48. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
49. Закон України «Про торгово-промислові палати України» від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр>.
50. Закон України «Про транзит» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
51. Звіт про діяльність Кіровоградської ТПП у 2012-2023 роках [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.chamner.kr.ua/zvit/>.
52. Зовнішня торгівля України товарами за 2023 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
53. Ібатуллін Ш. І. Кредитна інфраструктура ЗЕД України: стан та перспективи розвитку: Автореф. дис... канд. екон. наук / Інститут економіки НАНУ. – К., 2021. – 20с.
54. Інституційне регулювання структурних перетворень в Україні в контексті міжнародного досвіду : Автореф. дис... канд. екон. наук [Електронний ресурс] / А.А. Прокоп'єва; НАН України. Інститут світової економіки і міжнародних відносин. – К., 2022. – 17 с.
55. Інституції та засоби управління зовнішньою торгівлею на

національному рівні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.djerelo.com.ua.

56. Йохна М.А. Про деякі підходи до визначення інституцій / М. А. Йохна // Наукові праці ХНТУ. Серія: економічна. – 2021. – Вип. 31-1. – С. 126-131.

57. Карасьова Н. А. Інфраструктурне забезпечення експортної діяльності / Н. А. Карасьова // Бізнес-Інформ. – 2023. – № 8. – С. 98-103.

58. Коваленко Ю. С. Наукові засади та основні тенденції формування ринкової інфраструктури в Україні / Ю. С. Коваленко // Економіка України. – 2021. – №3. – С. 19-29.

59. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

60. Кончин В. Категорія виявленої порівняльної переваги та оцінка перспектив України на Євроринку / В. Кончин // Журнал європейської економіки. – 2013. – № 1. – С. 135-147.

61. Кредитна інфраструктура ЗЕД України: стан та перспективи розвитку: Автореф. дис... канд. екон. наук [Електронний ресурс] / Ш.І. Ібатуллін; Ін-т економіки УАН. – К., 2021. – 20 с.

62. Лопатинський Ю.М. Трансформація зовнішньоторговельного сектора: інституціональні засади / Ю. М. Лопатинський. – Чернівці: Рута, 2023. – 344 с.

63. Мікула Н. А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія / Н. А. Мікула. – Львів: ІРД НАН України, 2019. – 395 с.

64. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.customs.gov.ua.

65. Наказ Державної митної служби „Про затвердження Порядку стягнення митних зборів, нарахованих за вантажною митною декларацією” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.customs.gov.ua.

66. Національний проект ТПП України export.ua [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.export.ua/>.

67. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Норт, Даглас; пер. з англ. І. Дзюб. – К. : Основи, 2000. – 198 с.

68. Опитування «Яка з послуг Палати Вас цікавить найбільше?» 2023 рік. [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.chamber.kr.ua/>.

69. Осташко Т.О. Ринкова трансформація зовнішньоекономічної інфраструктури / Т. О. Осташко. – К.: Фенікс, 2014. – 280 с.

70. Положення про порядок застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності спеціальних санкцій, передбачених статтею 37 закону України „Про зовнішньоекономічну діяльність” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

71. Положення „Про управління зовнішньоекономічних зв'язками” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

72. Положення «Про валютний контроль» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

73. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

74. Постанова Кабінету Міністрів „Про ставки митного збору” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

75. Постанова Кабінету Міністрів „Про затвердження Порядку стягнення податку на додаткову вартість і акцизний збір у випадку ввезення товарів на митну територію України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

76. Про схвалення Концепції створення системи державної підтримки експорту України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.08.2013 р. № 586-р // Урядовий кур'єр. – 2013. – № 154 / № 175.

77. Про торгово-промислові палати в Україні : закон України від 2.12.1997 р. № 671/97-ВР // Урядовий кур'єр. – 1998. – 15 січня.

78. Ринкова інфраструктура зовнішньоекономічних зв'язків України: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 [Електронний ресурс] / Н.В. Почерніна; Нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2012. – 17 с.

79. Ринкова інфраструктура та її вплив на економічне зростання виробництва: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.02 [Електронний ресурс] / В.О. Маслак; НАН України. Інститут регіон. дослідж. – Л., 2017. – 17 с.

80. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» ; наук. редактор В.С. Кравців. – Львів, 2016. – 125 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

81. Романов О. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс] / О. Романов // Юридичний журнал. – 2022. – № 11. – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=2000>.

82. Соціально-економічна інфраструктура як фактор зростання трансформаційної економіки України: Автореф. дис... канд. екон. наук [Електронний ресурс] / О.О. Ципліцька; Наук.-дослідне фінанс. ін-т при М-ві фінансів України. – К., 2020. – 20 с.

83. Статистична інформація Державної служби статистики України. - www.ukrstat.gov.ua.

84. Статистична інформація Національного банку України. - www.bank.gov.ua.

85. Супіханов Б.К. Підвищення конкурентоспроможності експортоорієнтованого виробництва в умовах підготовки вступу до ЄС / Б.К. Супіханов // Економіка України. – 2020. – № 5 – С. 44-49.

86. Торгово-промислові палати у системі зовнішньоекономічних зв'язків України: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01 [Електронний ресурс] / І.Л. Гурняк ; Укр. акад. зовніш. торгівлі. – К., 2014. – 24 с.

87. Трансфертне ціноутворення України: V. 2.0 [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://transfert.dzi.gov.ua/>.
88. ТПП України сьогодні [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.ucci.org.ua/>.
89. Угода про партнерство та співробітництво між Європейським Співтовариством і Україною, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/ru/publish/printable_article?art_id=40298.
90. Україна та ЄС: разом у XXI століття. Презентаційний варіант Програми інтеграції України до ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=47695&cat_id=80890.
91. Урядовий портал Міністерства економіки України. – www.me.gov.ua.
92. Флейчук М. І. Моніторинг аналізу розвитку ринків сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів (тінізація, нелегальне вивезення продукції, спекуляція, монополізація) / М. І. Флейчук, Г. Я. Антонюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/Monitor/August/1.htm.
93. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
94. Циганкова Т.М. Міжнародна торгівля: Навч. Посібник / Т.М. Циганкова, Л.П. Петрашко, Т.В. Кальченко. – К.: КНЕУ, 2001. – 488 с.
95. Шпикуляк О.Г. Інституціональні аспекти регулювання зовнішньоторговельної діяльності / О.Г. Шпикуляк // Економіка України. – 2018. – №5. – С. 114-121.
96. Шпикуляк О. Г. Інституції зовнішньоекономічної діяльності: монографія / О. Г. Шпикуляк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2019. – 480 с.
97. Якубенко В. Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці: Монографія / В.Д. Якубенко. - К. : КНЕУ, 2021. – 252 с.

98. Яненко Ф. В. Управління розвитком інфраструктури великого промислового регіону: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.10.01 [Електронний ресурс] / Ф. В. Яненко; НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. – Харків, 2022. – 37 с.

99. World Trade Report 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wto.org.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Товарна структура зовнішньої торгівлі у I кварталі 2024 р.

Код і назва товарів згідно з УКТ ЗЕД	Експорт			Імпорт		
	тис. дол. США	у % до I кварталу 2023	у % до загального обсягу	тис. дол. США	у % до I кварталу 2023	у % до загального обсягу
Усього	10060852,7	97,2	100,0	15975190,7	101,7	100,0
у тому числі						
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	370171,3	111,9	3,7	372910,9	111,8	2,3
II. Продукти рослинного походження	3593890,1	86,2	35,7	710335,2	107,2	4,4
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	1535720,4	104,2	15,3	59713,2	92,7	0,4
IV. Готові харчові продукти	986728,8	123,2	9,8	800737,7	109,5	5,0
V. Мінеральні продукти	985939,0	184,2	9,8	2084122,0	54,4	13,0
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	220243,3	94,5	2,2	2105045,4	105,0	13,2
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	78535,1	102,5	0,8	916810,5	110,8	5,7
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичинена	11401,9	48,6	0,1	64131,9	100,2	0,4
IX. Деревина і вироби з деревини	321628,0	83,7	3,2	55452,2	134,9	0,3
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	51560,7	85,5	0,5	218532,4	110,7	1,4
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	53697,0	43,4	0,5	541838,0	95,9	3,4
XII. Взуття, головні убори, парасольки	11850,3	39,4	0,1	131816,8	103,9	0,8
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	74904,7	106,6	0,7	158838,9	112,9	1,0
XIV. 71 Перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	3464,0	70,7	0,0	22642,5	92,4	0,1

Продовження табл. А.1

Код і назва товарів згідно з УКТ ЗЕД	Експорт			Імпорт		
	тис. дол. США	у % до І кварталу 2023	у % до загального обсягу	тис. дол. США	у % до І кварталу 2023	у % до загального обсягу
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	1067676,2	114,4	10,6	874865,6	128,1	5,5
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	364679,1	50,1	3,6	2836448,9	101,3	17,8
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	93904,1	114,0	0,9	2217022,7	154,6	13,9
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	19788,9	89,3	0,2	372319,8	146,1	2,3
XIX. 93 Зброя, боєприпаси; їх частини та приладдя	412,8	74,3	0,0	10017,4	65,9	0,1
XX. Різні промислові товари	191115,0	76,3	1,9	257692,7	124,1	1,6
XXI. 97 Твори мистецтва	563,3	216,1	0,0	754,6	2341,6	0,0

За: [83].

Додаток Б

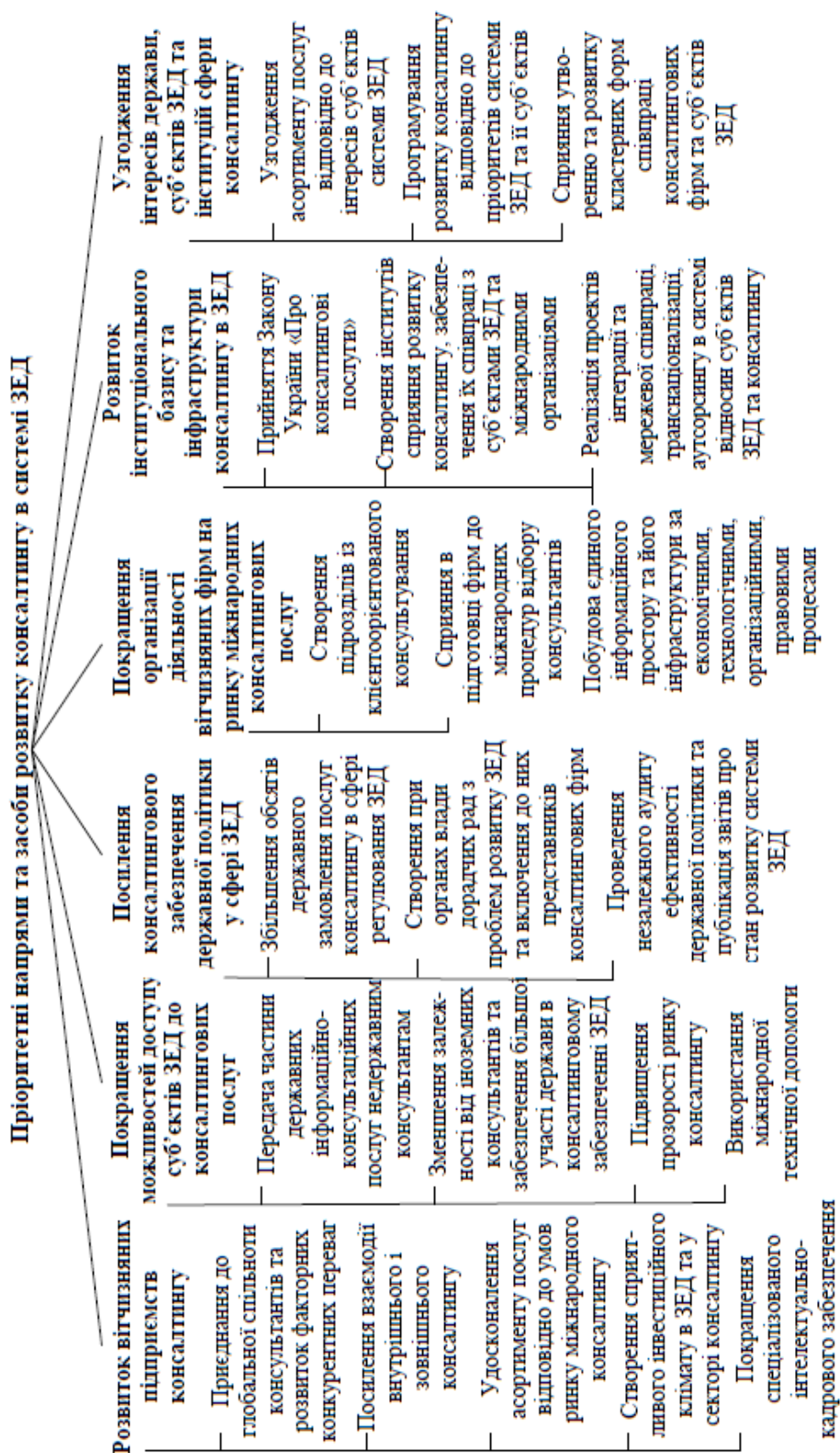

Рис. Б.1. Пріоритети та засоби розвитку послуг консалтингу в системі зовнішньоторговельної діяльності України

За: авторська розробка

